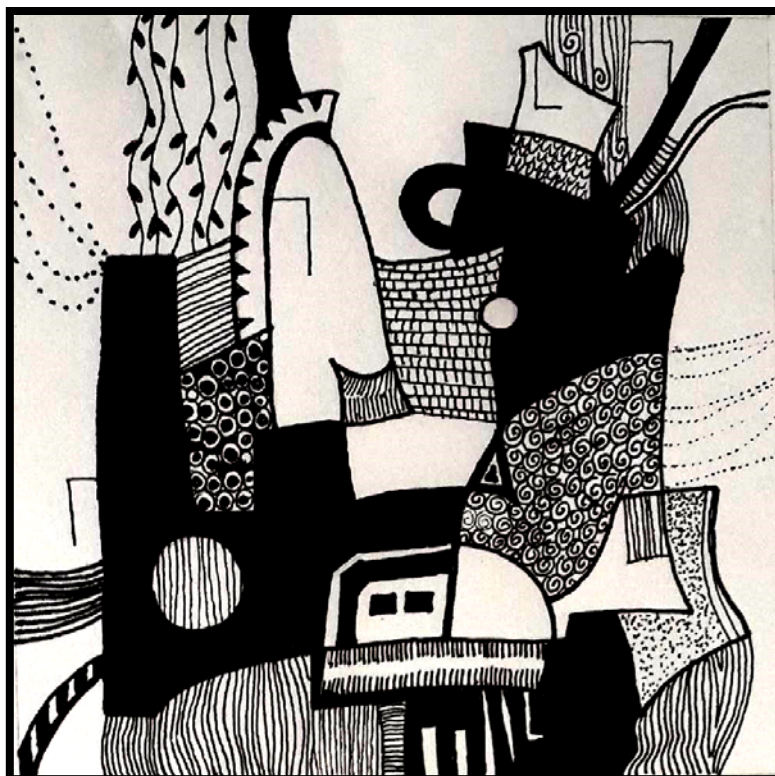

MINISTERUL CULTURII AL REPUBLICII MOLDOVA
ACADEMIA DE MUZICĂ, TEATRU ȘI ARTE PLASTICE
FACULTATEA DE ARTE PLASTICE
CATEDRA DE GRAFICĂ

Suport de curs la disciplina *Bazele compoziției*

Elemente ale limbajului plastic – punctul, linia și pata

Autor: Iarîna Savițkaia-Baraghin, doctor în studiul artelor și culturologie,
conferențiar universitar interimar

Chișinău, 2017

Suport de curs aprobat și recomandat pentru editare de Consiliul științific al
Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice

Proces-verbal nr.8 din 23.11.2016

Redactor științific: *Aliona ZGARDAN-CRUDU*, doctor în filologie,
conferențiar universitar, Catedra de limba română și filologie clasică, Universitatea
Pedagogică de Stat „Ion Creangă”

Referenți: *Tudor STAVILĂ*, doctor habilitat în studiul artelor, Centrul Studiul
Artelor al Institutului Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei

Teodora HUBENCO, doctor în pedagogie, conferențiar universitar,
catedra: Limbaj vizual, AMTAP

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Savițkaia-Baraghin Iarîna

Elemente ale limbajului plastic – punctul, linia și pata : Suport de curs la
disciplina "Bazele compoziției" / Iarîna Savițkaia-Baraghin ; red. șt.: Zgardan-Crudu
Aliona ; Acad. de Muzică, Teatru și Arte Plastice, Fac. de Arte Plastice, Catedra de
Grafică. – Chișinău : S. n., 2017 (Tipogr. "Primex-Com"). – 64 p.

Bibliogr.: p. 28-29 (27 tit.). – 10 ex.

ISBN 978-9975-110-73-0.

75/76.013(075.8)

S 29

* Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice, 2017

© Iarîna Savițkaia-Baraghin, autor

* Aliona Zgardan-Crudu, redactor științific

Cuprins

Introducere.....	2
Capitolul 1. Punctul.....	8
Capitolul 2. Linia	12
Capitolul 3. Pata	17
3.1 Semnificația formei petei	18
3.2 Pata cu formă de siluetă	19
3.3 Pata tonală	20
Capitolul 4. Combinații ale liniei, petei, punctului și hașurii	23
Concluzii.....	27
Bibliografie.....	28
Anexe.....	30

Introducere

Mijloacele de expresie plastică sunt considerate, în linii mari, totalitatea de elemente, din care sau prin intermediul cărora este obținută imaginea. Mijloacele de organizare și amplasare a elementelor de limbaj plastic ale graficii construiesc ceea ce numim compoziție în sensul cel mai larg.

Grafica, la prima vedere, este mult mai limitată în mijloace de expresie plastice decât pictura. Dat fiind faptul că operează doar cu alb și negru, ea nu poate reda toată diversitatea cromatică a lumii reale. Și totuși această limitare relativă este doar aparentă. Variind în diverse moduri raportul doar a unei singure culori de negru față de fondul alb al hârtiei, ba în formă de contrast laconic dintre negru și alb, ba prin tranziții subtile ale petelor, punctelor și liniilor de diferită intensitate, pictorul-grafician reușește să obțină o expresivitate mult mai mare.

Importanța suportului de curs

Disciplina de studiu Bazele compoziției este una dintre principalele discipline din blocul disciplinelor fundamentale în planul de învățământ artistic la specialitatea Grafica. Disciplina reprezintă un instrument universal pentru dezvoltarea capacităților necesare artistului plastic – atât a celor generale (fantezie, intelect, capacitatea de a analiza și a generaliza, de a evidenția principalul și a realiza compoziții), cât și a celor speciale (imaginația artistică, înțelegerea principiilor formative).

Studentul trebuie să însușească principiile de alcătuire a unei compoziții cu elementele limbajului plastic punctul, linia și pata, să se orienteze bine în probleme de istorie a formării și evoluției artelor, să obțină cunoștințe teoretice temeinice, să posede terminologia profesională, deprinderi și abilități practice. Trebuie să poată lucra cu diferite materiale plastice, să posede măiestrie artistică.

Suportul de curs le va fi de un real folos studenților la îndeplinirea sarcinilor practice la tema de studiu - Elemente ale limbajului plastic – punctul, linia și pata;

va contribui la formarea cunoștințelor, abilităților și deprinderilor viitorului artist plastic în domeniul artelor grafice.

Scopul suportului de curs

Scopul acestui suport de curs este facilitarea însușirii principiilor de structurare și articulare a elementelor de limbaj plastic într-un ansamblu echilibrat, coerent, capabil să transmită idei și emoții; înțelegerii principiilor care reglează mecanismele intime ale compunerii acestor elemente plastice principale.

Îndeplinirea sarcinilor practice prevăzute în acest suport de curs, permite consolidarea cunoștințelor teoretice în domeniul dat. Menționăm că scopul de bază al suportului de curs îl constituie formarea la studenți a unei abordări conștiente, profesionale și calificate a compoziției, a abilităților de gândire estetică și analiză, a capacității de a face concluzii logice și aprecieri în activitatea compozițională, utilizând elementele limbajului plastic punctul, linia și pata.

Actualitatea suportului de curs

Succesul și prosperitatea unei țări sunt determinate, în mare parte, de nivelul de studii și de competență al specialiștilor, ceea ce rezultă din activitatea de instruire, care constituie, în prezent, o prioritate a modernizării sistemului de învățământ. În conformitate cu aceasta, la pregătirea specialiștilor în învățământul superior accentul se pune pe activitatea didactico-cognitivă, pe activitatea de creație și lucrul individual al studentului, care, în viitor, trebuie să devină un specialist calificat în domeniul său, capabil să se adapteze la condițiile publice și sociale în permanentă evoluție, să tindă spre o activitate profesională intensă. Suportul de curs va dezvolta, la viitorul pictor grafician, o percepere plastică a realității în procesul de alcătuire a compozițiilor, utilizând elementele limbajului plastic punctul, linia și pata. Problemele compoziției, legitățile ei, procedeele și mijloacele de expresivitate și armonizare au fost și rămân actuale pentru specialiștii din orice domeniu al activității artistice.

Elementele teoretico-metodice ale compoziției au constituit întotdeauna o problemă în artă, inclusiv în pedagogia artei plastice. În pofida semnificației

deosebite a elementelor limbajului plastic - linia, punctul și pata în compoziție, elaborările teoretice ale acestora sunt insuficiente, de aceea elaborarea acestui suport de curs este destul de actuală.

Problema științifică soluționată

Scopul cercetării: a elabora bazele teoretico-metodice ale procesului didactic la studierea elementelor limbajului plastic punctul, linia și pata în compoziție.

Suportul de curs va facilita însușirea teoriei și acumularea în timp a cunoștințelor profesionale temeinice, atât de necesare pentru activitatea de creație a unui pictor în domeniul graficii.

Activitatea practică

Însușirea *alfabetului* limbajului plastic al compoziției, cu utilizarea elementelor limbajului plastic, se planifică a fi obținută în cadrul orelor practice. Metodele de formare a unei structuri grafice vor fi însușite prin îndeplinirea consecutivă a unui sistem de sarcini și exerciții, recomandate în prezentul suport de curs. Scopul propus al sarcinilor compoziționale elaborate constă în studierea elementelor limbajului plastic în compoziție. Abordarea creativă la realizarea sarcinilor de studii constituie o condiție esențială pentru dezvoltarea și formarea viitorului pictor, căci măiestria compozițională constituie baza profesionalismului unui artist plastic, în orice gen de artă.

Sarcinile propuse în acest suport de curs ar trebui considerate recomandări. Acest lucru îi permite profesorului să abordeze în mod creativ subiectul predat, să aplice tehnica dezvoltată de el cu varietatea de tehnici și materiale de lucru.

Structura suportului de curs

Suportul de curs este format din introducere, patru capitole, concluzii, anexe, bibliografie.

În introducere se descriu: domeniul, importanța și actualitatea suportului de curs, scopul, problema științifică soluționată, raționalitatea temei abordate, activitatea practică, obiectivele generale, finalitățile cursului, metodele de transmitere a cunoștințelor, modalitățile de evaluare.

În primul capitol – Punctul – se analizează și se caracterizează unul din principalele elemente ale limbajului plastic în compoziție.

În capitolul doi – Linia – se descrie acest element al limbajului plastic în compoziție în calitate de elementul primar al imaginii oricărei forme, ca element care conține mai multă mișcare și emoții, decât alte mijloace de expresie plastică. Se caracterizează hașura, care, în imagine, are sarcina să transmită tonul, factura, volumul și mișcarea formei.

În capitolul trei se descrie pata, care este o urmă plastică pe suprafața planului plat sau a volumului, ce include punctul, linia, tonul, culoarea; se descrie semnificația formei petei, pata cu formă de siluetă, pata tonală.

În capitolul patru se prezintă diferite combinații ale liniei, petei, punctului și hașurii în compoziție, cele mai răspândite fiind: linia și pata; linia și hașura; linia, hașura și punctul; linia, hașura, pata și punctul.

Capitolele sunt urmate de întrebări și subiecte de problematizare, sarcini pentru lucrul practic.

Compartimentul *Concluzii* prezintă o sinteză a rolului elementelor limbajului plastic în compoziție.

Bibliografia include titluri de publicații în limbile română și rusă.

Anexa plasată la sfârșitul suportului de curs include lucrări executate de studenții de la specialitatea *Grafică*.

Raționalitatea temei abordate

Studiul prevede dezvoltarea aptitudinilor plastice, a abilităților creative și a viziunii artistice ale studenților, prezente într-o formă unică la fiecare individ, pe baza cărora se dezvoltă aptitudinile practice și creative prin educație specifică și sistematică.

Supportul de curs își propune să ajute studenții să însușească elementele limbajului plastic în compoziție, să se familiarizeze cu bazele măiestriei grafice, să depășească stereotipurile perceperii și gândirii, să însușească principiile de bază ale alcătuirii unei compoziții.

Înșușirea temei - Elemente ale limbajului plastic – punctul, linia și pata în compoziție va determina formarea bazelor conceptuale în domeniul artelor plastice și va dezvolta competențe profesionale la viitorii artiști plastici în realizarea compozițiilor grafice.

Obiective generale

- să fie pregătit să sintetizeze materialul, să posede abilități de formare a compoziției cu ajutorul elementelor limbajului plastic;
- să contribuie la realizarea sarcinilor de creare a unei imagini artistice;
- să înțeleagă esența și specificul formei în raport cu conținutul, încărcătura semantică;
- să posede un nivel minim de cultură grafică și vizuală;
- să poată executa procedeele de bază de procesare a informației vizuale (căutarea, păstrarea, sistematizarea, transmiterea).

Obiectivele unității de învățare

- să înțeleagă rolul elementelor limbajului plastic în compoziție în arta plastică;
- să utilizeze în mod creativ elementele de limbaj plastic în realizarea compozițiilor cu diferite subiecte;
- să cunoască principiile alcătuirii unei compoziții;
- să poată aplica creativitatea în compoziție;
- să aplice elementele limbajului plastic în compoziție;
- să poată respecta legitățile subordonării elementelor limbajului plastic în compoziție;
- să poată crea o simbioză între idee și concepția artistică;
- să însușească un vocabular plastic adecvat.

Finalitățile cursului

Competențele formate în urma studierii temei - Elemente ale limbajului plastic – punctul, linia și pata în compoziție sunt:

- posedă principiile de selectare a elementelor limbajului plastic - linia, punctul și pata la executarea unei compoziții;

- elaborează compoziției bazate pe o abordare conceptuală și creativă;
- posedă abilități creative.

Strategii didactice

Metode de transmitere a cunoștințelor:

- demonstrația; expunerea; discuția; explicația în grup și individual.

Metode activ-participative:

- tipuri de exerciții (inițiale, curente, de evaluare); lucrări practice; observarea; demonstrarea; experimentarea; exersarea; algoritmizarea.

Modalități de evaluare

Evaluarea, ca proces, urmărește progresul studentului la nivel de formare a competențelor profesionale în domeniul artelor plastice. Evaluările sunt anunțate din timp și se efectuează în mod transparent, în conformitate cu curriculumul la disciplina Bazele compoziției și Regulamentul de organizare a studiilor în învățământul superior în baza Sistemului Național de Credite de Studii.

Activitatea studentului este analizată și evaluată individual sau colectiv, prin vizionări, sub formă de expoziție, în care se expun toate lucrările.

Termeni-cheie: punctul, linia, hașura, pata, compoziție.

Capitolul 1. Punctul

Punctul, linia și suprafața au fost, la începutul manifestării plastice multimilenare a omului, cele mai simple și mai directe mijloace de comunicare vizuală declanșate de contactul lui sensibil cu o natură ostilă sau cu ceilalți membri ai colectivității în care trăiește.

Imaginile pictate, cioplite sau modelate ale preistoriei nu au fost altceva decât rezultatul spiritual al adaptării omului la condiții naturale, în mare parte necunoscute. Analizând aceste imagini, constatăm că punctul nu se detașează de ansamblul organic în care este cuprins, fiind utilizat în reprezentarea ochilor, ornamentelor, petelor de pe pielea animalelor etc.

Cultura Cucuteni-Tripolie include în ornamentul său de pe vase și idoli, pe lângă asamblări liniare diverse, și puncte de diferite mărimi (Figura A1.1).

Punctul, în afară de forma sa geometrică de mică suprafață (circulară, pătrată, triunghiulară etc.), mai poate căpăta și înfățișări figurative, de mici dimensiuni (Figura, A1.2, A1.3, A1.4, A1.5, A1.6, A1.7, A1.8, A1.9, A1.10).

În arta egipteană antică desfășurată pe mari suprafețe de zid, unele imagini mărunte ale scrisului, fructelor, frunzelor, podoabelor etc. pot fi considerate puncte.

Artele cretană, greacă, romană sau etruscă au apelat, de cele mai multe ori, la forma figurativă în reprezentarea punctului.

Ceramica acestor civilizații antice, geometrică, a fost darnică în ornamentații reduse ca suprafață, stilizate uneori până la abstractizare. Punctul însă tinde să-și manifeste independența, într-o etapă importantă, în arta mozaicului, în special a celui bizantin. Mozaicul presupune de la început divizări ale suprafeței în zone foarte mici, colorate distinct. Aici, punctul este material, de formă pătrată (sau triunghiulară, rotundă, dreptunghiulară, trapezoidală etc.), cu o cromatică proprie, diferențiată.

Ulterior, vitraliul gotic ne atrage atenția prin strălucirea suprafeței fragmentate în forme relativ mărunte.

Renașterea obține efecte de împărțire punctiformă a unor zone sau de suprapuneri de elemente geometrice ori figurative de dimensiuni reduse peste suprafețe, numai pentru a crea iluzia tridimensională a realului.

O a doua etapă demnă de reținut, în definirea existenței punctului, a fost cea determinată de arta impresionistă și postimpresionistă (Pissarro, Seurat, Signac, Finch și alții).

În arta plastică, utilizarea punctului ca element de expresie plastică este mai puțin răspândită decât utilizarea liniei, a petei sau a hașurii. Procedura destul de anevoioasă și dificilă de aplicare a punctelor pe suprafața hârtiei limitează cu mult aria de aplicare a acestora, dar factura punctată, deosebită și inegalabilă, a atras întotdeauna graficienii.

Punctul nu are o orientare pe orizontală sau verticală. Spre deosebire de celelalte mijloace de expresie plastică, punctul este static. El servește drept punct de focalizare, emanând o informație importantă sau atenționând asupra ei. Chiar dacă pe coala curată de hârtie este prezent doar un singur punct, un singur semn, cugetul nostru încearcă neapărat să-i confere o oarecare semnificație, se străduiește să găsească o anumită legătură sau legitate sau să-l folosească drept punct de plecare. Dacă sunt prezente două puncte, ochiul uman încearcă imediat să le unească și trasează o linie imaginară între ele. Dacă sunt prezente trei puncte, conștiința noastră neapărat desenează un triunghi; deci conștiința termină de construit ceea ce nu există. Mai multe puncte împreună sunt capabile să reproducă calitatea tonului, a culorii, tranzițiile și mixările (de exemplu, lucrările impresionistilor și postimpresioniștilor).

Punctul – ca element de limbaj plastic în cadrul unei compoziții, când se prezintă sub forma unei suprafețe – are două dimensiuni: înălțime și lățime. Dacă mărim vizibil una din aceste dimensiuni, reducând-o pe cealaltă, obținem o linie.

Punctul are cele două dimensiuni menționate aproximativ egale. Pentru a fi punct, suprafața respectivă trebuie să fie minusculă în raport cu celelalte elemente de limbaj plastic.

Mărimile punctului se împart în cinci categorii de bază, acestea fiind: foarte mică, mică, medie, mare și foarte mare.

Punctul se poate integra suprafeței în mod armonios sau contrastant. Mărimea punctului este corelată implicit și cu efectul de distanță, efectul de sugerare a spațiului prin modificarea dimensiunilor: dimensiunile mărite sugerează apropierea, iar cele micșorate impun profunzimea, spațiul îndepărtat.

Punctul ia naștere sau ca punct inițial, sau ca punct final, ca sursă de atenție, ca un nod – o joncțiune a tuturor orientărilor. Punctul se evidențiază ca un accent grafic pe suprafață. În pofida dimensiunilor sale relativ mici, el posedă posibilități destul de vaste în alcătuirea unei compoziții.

Foarte des, anume punctul este centrul întregii construcții compoziționale. Dacă e să analizăm punctul în calitate de mijloc compozițional, vom constata că el poate focaliza asupra sa toată atenția spectatorului. Totul depinde de caracteristicile punctului, evidențiate în compoziție: amplasarea pe câmpul compozițional, dimensiunea relativă, silueta, densitatea, luminozitatea ș.a. În acest sens, punctul se apropie mult de alte mijloace grafice de construire a unei compoziții, de particularitățile lor artistice. Dacă punctul se deosebește substanțial, după calitățile sale, de aceste mijloace plastice, în compoziție, el se evidențiază cel mai mult. Atunci, punctul se include în șirul altor mijloace, formând o parte echivalentă a compoziției generale. Astfel, calitățile artistice ale punctului sunt legate în mod direct de calitățile liniei, petei și culorii, formând, în ansamblu, o suprafață grafică organizată armonios (Figura A1.11, A1.12, A1.13, A1.14, A1.15, A1.16, A1.17, A1.18, A1.19).

Punctul este un accent grafic, un creator de ritmuri, un *izvor de atenție* pe câmpul compozițional. În cazuri aparte, este imposibil să ne lipsim de punct. Activismul perceperii punctului depinde de singurătatea lui sau de îmbinarea câtorva puncte și a altor elemente plastice.

Punctul este utilizat în compozițiile ornamental-decorative, în grafică, aquaforte, precum și în tehnologiile digitale și în cele fotografice de tip raster, la crearea fondului de factură.

Punctele pot fi utilizate eficient în compoziții în următoarele scopuri:

- pentru a sublinia centrul compozițional;
- pentru a atrage atenția;
- pentru a prezenta un obiect sau o idee mult mai complex, păstrând, în același timp, puritatea și simplitatea imaginii.

Prin punct, subînțelegem:

- un centru al atracțiilor vizuale;
- o încheiere sau un final;
- un element intermediar, care formează linii întrerupte, un element de concentrare (centrul suprafeței);
- element al unui ansamblu, care determină spațiul.

Întrebări și subiecte de problematizare la tema *Punctul*:

- Punctul, în calitate de mijloc de expresie plastică în grafică, este static ori dinamic?
- În ce scopuri poate fi utilizat eficient punctul în compoziții?
- Este punctul un element al unui ansamblu care determină spațiul?

Sarcini pentru lucrul practic la tema *Punctul*

Sarcina: Compoziție cu utilizarea punctului - Peisaj

Scopul: să utilizeze în mod creativ elementul de limbaj plastic punctul în realizarea compoziției cu subiectul-peisaj.

Cerințe:

- să fie scoase în evidență proprietățile specifice plastice ale motivului;
- lucrarea să fie realizată cu acuratețe și corectitudine.

Dimensiunea lucrării: 20x15 cm.

Materiale: hârtie, pix cu gel, tuș, peniță.

Capitolul 2. Linia

V. Kandinski interpreta linia drept o urmă a punctului în mișcare, considerând că linia geometrică este o urmă lăsată de mișcarea punctului. Ea a luat naștere din mișcare și diversitatea de linii depinde de numărul și îmbinările forțelor care au transformat punctul în linie. Kandinski le atribuia diferitor linii (rectilinii, curbe, frânte, verticale, orizontale ș.a.) trăsături, precum culoare, cald și rece, activitate și pasivitate, pozitivism și negativism.

Dacă punctul *nu posedă nici mărime, nici lungime, nici grosime*, atunci linia, în funcție de destinație, poate poseda caractere diferite și exprima diverse calități, trăsături ale obiectului, fenomenului, poate rezolva diverse sarcini plastice și spațiale.

Linia reprezintă cel mai simplu și mai economic procedeu în grafică și în arta grafico-ornamentală. Ea poate exercita concomitent câteva funcții: să stabilească hotarele formei, să determine caracterul și mișcarea întregii forme, proporțiile sale.

Linia reprezintă o mișcare prelungită (a creionului, pensulei, periei ș.a.) pe hârtie. Aceasta este caracterizată de lungimea sau de evoluția ei pe planul plat într-o singură direcție, de exemplu, în lungime. Caracterul liniar grafic al formei este determinat în mare parte de material și tehnica executării (creion, pană, cariocă, sos, perie, stilou). Linia poate fi scurtă, lungă și infinită. Ea nu determină doar hotarele formei obiectului, dar exprimă sentimentele și emoțiile pictorului. Nu întâmplător liniei îi sunt consacrate mai multe studii inspirate. Ea este fluentă și miraculoasă, dură și armonioasă, vertiginoasă și capricioasă, calmă și irascibilă, tensionată și elegantă ș.a.m.d.; liniilor le este specifică exprimarea imaginii. Linia întotdeauna conține mai multă mișcare și emoții, decât alte mijloace. Linia este elementul primar al imaginii oricărei forme. O singură linie reprezintă un anumit nivel de senzații, câteva linii care se repetă sau utilizarea diferitor linii grafice măresc influența emoțională asupra spectatorului.

Linia – rectilie, curbă sau frântă – este prezentă, practic, în orice imagine plastică, chiar dacă acest lucru nu este întotdeauna vizibil. De exemplu, ea poate să reprezinte conturul unor pete colorate. Acolo unde este necesar a delimita spațiul, a face aluzie la formă, a formula mediul, apare linia.

Într-o lucrare plastică, linia poate juca diverse roluri:

- să contureze forma obiectului, să creeze senzația de profunzime prin intermediul alternărilor ritmice, să orienteze într-o anumită direcție privirea spectatorului ș.a.m.d.

Linia are și semnificație artistică:

- ca element artistic de sine stătător al imaginii, fără a avea o legătură oarecare cu forma vreunui obiect anume, de exemplu, în ornamentele liniare, unde lipsește sarcina imaginii obiectului;

- ca element al imaginii obiectului și suport pentru organizarea unei forme plastice a obiectului.

Liniile pot avea diferite caracteristici plastice: pot fi drepte, curbe, frânte, în formă de zigzag, întrerupte, ondulate, groase, subțiri, dure, moi etc (Figura A1.20, A1.21, A1.22, A1.23, A1.24, A1.25, A1.26).

Expresivitatea limbajului plastic al liniei în grafică depinde și de caracterul trasării liniilor (rectilie, curbă, groasă, subțire, continuă, întreruptă), și de tonalitatea și culoarea liniilor (neagră, gri, culoare deschisă, colorată). Concomitent cu aceste caracteristici nemijlocite ale liniei, există și legități bazate pe diverse îmbinări de linii. Una din manifestările acestei legități o reprezintă contrastul liniar și nuanța.

Semnificația contrastelor și nuanțelor liniare este deosebit de elocventă în construirea ornamentelor și în grafica arhitectonică, unde câmpul compozițional este creat din elementele plastice linii, ton, culoare, ritm.

Renumiții pictori Rafael și Michelangelo, finalizându-și lucrările, insistau la aplicarea liniei în lucrările lor. Cu o pensulă fină, ei confirmau încă o dată linia, animând în așa mod conturul.

Puterea și expresivitatea liniei a fost înalt apreciată de reprezentanții diferitor școli și curente. Pictorii epocii Renașterii scriau că, cu cât sunt mai simple liniile și formele, cu atât este mai multă suplețe și forță. De fiecare dată când dezmembrați formele, le faceți mai slabe. Acesta este rezultatul fracționării în orice situație.

Fiecare stil în artă are linia sa specifică. Liniile verticale și orizontale riguroase sunt specifice stilurilor roman, baroco, clasicismului; liniile drepte și vertiginose se întâlnesc în stilurile de la sfârșitul sec. XX (de exemplu, hi-tech); liniile ondulate, grațioase sunt caracteristice pentru multe curente contemporane. O excepțională cultură grafică a liniei posedă Pablo Picasso. Liniile sale sunt mlădioase, fluide (Figura A1.27, A1.28). Mult mai emotivă, grațioasă și elegantă este linia modernismului. Melodicitatea și subtilitatea liniei modernismului exprima în modul cel mai exact rafinamentul căutărilor creative din perioada respectivă. Pictorii modernismului evitau geometria exactă, unghiurile drepte, preferând liniile șerpuitoare, subtile, care inspirau asociații cu natura vie (Figura A1.29, A1.30).

Hașura este învecinată cu linia și foarte rar utilizată de sine stătător în compoziții. Dacă linia are menirea, în special, să determine hotarele formei, atunci sarcina hașurii este să transmită tonul, factura, volumul și mișcarea formei. Linia poate și ea, într-o anumită măsură, să exprime volumul și mișcarea formei, dar nu chiar atât de convingător, precum hașura. De aceea, este foarte important ca pictorul să posede măiestria hașurării. Mai mulți maeștri ai artei plastice au posedat hașura și au aplicat-o cu multă măiestrie (Figura A1.57, A1.58, A1.59, A1.60).

Întrebări și subiecte de problematizare:

- Cum interpreta linia V. Kandinski?
- Ce rol poate juca linia într-o lucrare plastică?
- Ce semnificație artistică are linia?
- Ce funcții poate exercita concomitent linia?
- Ce linii specifice au în artă stilurile roman, baroco, clasicismul, modernismul?

- Care este sarcina hașurii?

Sarcini pentru lucrul practic la tema *Linia*

Sarcina 1: Compoziție cu utilizarea liniei de o singură grosime - Peisaj

Scopul:

- să utilizeze în mod creativ elementul de limbaj plastic linia de o singură grosime în realizarea compoziției cu subiectul *peisaj*;

- să cunoască principiile alcătuirii unei compoziții.

Cerințe:

- să fie scoase în evidență proprietățile plastice specifice ale motivului cu utilizarea liniei de o singură grosime;

- lucrările să fie realizate cu acuratețe și corectitudine.

Dimensiunea lucrărilor: 20x 15 cm.

Materiale: hârtie, pix cu gel, tuș, peniță.

Sarcina 2: Compoziție cu utilizarea liniei de diferite grosimi - Peisaj

Scopul:

- să utilizeze în mod creativ elementul de limbaj plastic linia de diferite grosimi în realizarea compoziției cu subiectul *peisaj*;

- să cunoască principiile alcătuirii unei compoziții.

Cerințe:

- să fie scoase în evidență proprietățile plastice specifice ale motivului cu utilizarea liniei de diferite grosimi;

- lucrările să fie realizate cu acuratețe și corectitudine.

Dimensiunea lucrărilor: 20x 15 cm.

Materiale: hârtie, pix cu gel, tuș, peniță.

Sarcina 3: Compoziție cu utilizarea hașurii – Natură statică

Scopul:

- să utilizeze în mod creativ elementul de limbaj plastic hașura în realizarea compoziției cu subiectul *Natură statică*;

- să cunoască principiile alcătuirii unei compoziții.

Cerințe:

- să fie scoase în evidență proprietățile plastice specifice motivului;

- lucrările să fie realizate cu acuratețe și corectitudine.

Dimensiunea lucrărilor: 15x20 cm.

Materiale: hârtie, pix cu gel, tuș, peniță.

Capitolul 3. Pata

G. Panksenov scrie: „Pata este o urmă plastică pe suprafață planului plat sau a volumului, care include punctul, linia, tonul, culoarea.”¹

Pata, de obicei, se consideră o formă mai mare decât un punct și are o tensiune plastică mai *reliefată*. Pata, în sine, este plană, dar prin alăturarea, înlănțuirea și interpătrunderea ei cu alte pete, de forme, mărimi, intensități diferite, se poate crea volum, relief, expresie spațială. Ea este caracterizată de bidimensionalitate, de un anumit nivel de densitate și transparență, de o anumită factură. În caracteristica petei, sunt importante tonul și culoarea. Datorită diverselor însușiri ale materialului, pata poate fi transparentă, densă, fluidă, pulverizată, retușată, hașurată, estompată, dură, uniformă sau neuniformă, omogenă sau neomogenă, factuală.

Din punct de vedere semantic, pata poate fi:

- decorativă – ornamentală (Figura A1.31, A1.32, A1.33, A1.34, A1.35, A1.36, A1.37, A1.38, A1.39, A1.40, A1.41);
- expresivă – exprimând emoții (de exemplu, în lucrările impresionistilor germani) (Figura A1.42, A1.43);
- plastică – având sens concret (de exemplu, să redea pata de lumină solară) (Figura A1.44, A1.45).

La elaborarea unei compoziții, trebuie să cunoaștem procedeele de amplasare a formelor, obiectelor în raport cu celelalte în următoarele formate: amplasare frontală; amplasare cap la cap; suprapusă; amplasare în care o parte a obiectului reprezintă un element al unui alt obiect; amplasare spațial-profundă; volumetrică.

Structura compozițională plastică în grafică se dezvăluie prin intermediul structurii cromatice sau tonale a petei. O asemenea armonie este capabilă să inspire

¹ ПАНКСЕНОВ, Г. *Живопись. Форма. Цвет. Изображение*. Москва: Академия, 2007, p.48.

sentimente concrete fiecărui spectator. Nu întâmplător pictorul francez Delacroix spunea că funcția unui tablou bun constă în capacitatea de a deveni o sărbătoare pentru ochiul uman.

Pata, spre deosebire de punct și linie, umple cea mai mare parte a suprafeței compoziționale. Odată cu utilizarea petei, se extinde esențial aria mijloacelor de construire a compoziției grafice. Petele din care este alcătuită compoziția pot fi întunecate pe un fond luminos și invers – poate fi o pată luminoasă pe un fond întunecat. Pata și fondul pot să se deosebească și după tonul cromatic. Utilizând diverse configurații, siluete și amplasări ale petelor simetrice, asimetrice și de alt gen, studentul poate schimba vizual proporțiile formei siluetei, conferindu-i petei trăsături plastice.

În principiu, rezolvarea oricărei sarcini compoziționale în grafică necesită utilizarea tonului. Un exemplu elocvent îl găsim în lucrările pictorului Zhang Daqian (Figura A1.46, A1.47).

Pictura egipteană, miniaturile, arta icoanelor, vitraliul gotic, lucrările lui Matisse, Gauguin, Mondrian, arta populară, colajul sunt doar câteva exemple evidente ale folosirii petei.

3.1 Semnificația formei petei

Printre formele de bază ale petei, putem distinge patru, fiecare dintre acestea acționând în mod diferit asupra spectatorului:

1. Pătratul și dreptunghiul

O formă finalizată, stabilă, disponibilă să exprime imagini afirmative. Pătratul este mai static și mai greoi, mai puțin dispus la mișcare.

2. Cercul

O formă compactă închisă, concentrată asupra sa. Neavând un suport pronunțat, cercul este întotdeauna instabil. Omul asociază cercul cu noțiunile de „bine”, „fericire”, „viață”.

3. Triunghiul

Cea mai mobilă și dinamică formă, stabilă doar în cazul când una din laturile sale este orizontală. Triunghiul este simbolul mișcării, al energiei, uneori chiar al agresivității.

4. Forma amibe

Fluiditatea ei exprimă imagini instabile după caracterul lor într-un spectru foarte larg – de la romantism, melancolie până la pesimism.

3.2 Pata cu formă de siluetă

Silueta reprezintă o imagine cu pată neagră pe un fond alb sau una albă pe un fond negru.

În manifestarea sa extremă grafică, cu folosirea petei ca mijloc de expresie plastică, ajunge la arta siluetei – siluetă neagră pe un fond alb sau siluetă albă pe un fond negru. Pata – albă-neagră –, în acest caz, în grafică, este, poate, chiar mai mult convențională, decât cea liniară. Ea este bidimensională și laconică, nu posedă profunzime și nu încearcă să o creeze. Posibilitățile plastice ale planului plat (alb sau negru) se evidențiază, aici, pe deplin. Or, aici imaginea este determinată numai și numai de planul plat. Limbajul plastic al petei este mai sever și mai rezervat decât limbajul altor tehnici grafice. Grafica este numită uneori *arta negrului și albului*. Pata cu formă de siluetă corespunde în cea mai mare măsură acestei afirmații. Nu există un exemplu mai elocvent pentru ilustrarea unei asemenea denumiri a graficii alb-negru. Cele mai interesante sunt, în acest sens, creațiile pictorilor Emil Nolde (Figura A1.48, A1.49), Karl Schmidt-Rottluff (Figura A1.50, A1.51) Félix Vallotton (A1.52). Aceștia au reușit să *încuie* viziunea lor asupra lumii în formula severă a negrului și albului.

Puțini sunt pictorii care au posedat cu desăvârșire arta siluetei în grafică. Artă siluetei are o istorie veche, pornind de la figurile profilate pe vasele Greciei Antice – scene mitologice, jocurile olimpice, chipuri de femei frumoase și atleți.

După caracterul desenelor, aceste vase sunt clasificate de arheologi și specialiștii în studiul artelor în vase cu figuri roșii (figuri roșii pe un fond negru) și vase cu figuri negre (figuri negre pe un fond roșu) (Figura A1.53). Silueta, fiind unul din genurile artei grafice, îi solicită pictorului o abordare creativă. Arta siluetei are specificul său, legitățile sale. Redând doar o figură neagră plată, pictorul trebuie să exprime nu doar forma și volumul, care sunt subînțelese în această figură, dar și caracterul modelului, subiectul situației. De aceea, imaginile siluetice (în cazul nostru ar fi mai corect să le numim *soluție grafică cu prezentarea siluetică a figurii umane*) au o organizare bine gândită atât a siluetei, cât și a câmpului care o înconjoară. Executarea unei pete sub formă de siluetă nu este deloc simplă. Pictorii începători, care abia purced la valorificarea laconismului expresiv al negrului și albului, se conving foarte repede că simplitatea petelor sub formă de siluetă în lucrările grafice de artă ilustre sunt geniale. Doar un simț foarte dezvoltat al viziunii asupra naturii poate oferi un rezultat bun.

3.3 Pata tonală

În afară de pata neagră locală, în grafică pot fi utilizate și toate nuanțele de gri. Pata este o figură *netransparentă*, adică este conturul figurii, umplut cu un ton oarecare (puncte, linii, culoare), în prezența căruia însuși conturul parcă ar dispărea. Vedem această gradare în desenele cu cărbune, sos, pastel, cerneală.

În acest caz, imaginea poate fi deja volumetrică, reală, redând destul de veridic realitatea. Și totuși, și aici plastica și expresivitatea petei au o semnificație foarte importantă. Deosebit de virtuos au mânuit expresivitatea petei pictorii din China și Japonia. Deși lucrările plasticienilor au motive simple, foile lor grafice sunt deosebit de artistice, caracterizându-se prin jocul petelor atenuate și al celor bine conturate, tranzițiile subtile ale griului, desăvârșirea și armonia formelor. Sesizăm gingășia, finețea petalelor de orhidee, blăniță moale a pisicii, viteza calului galopant, bucuria zborului păsării etc (Figura A1.54, A1.55, A1.56).

Întrebări și subiecte de problematizare:

- Prin ce este caracterizată pata?
- Ce este important în caracteristica petei?
- Din punct de vedere semantic, cum poate fi pata?
- Care este semnificația formei petei?
- Ce reprezintă silueta?
- Ce este pata tonală?

Sarcini pentru lucrul practic la tema *Pata*

Sarcina 1: Compoziție cu utilizarea petei – Natură statică.

Scopul:

- să utilizeze în mod creativ elementul de limbaj plastic pata în realizarea compoziției cu subiectul *Natură statică*;
- să cunoască principiile alcătuirii unei compoziții.

Cerințe:

- să fie scoase în evidență proprietățile plastice specifice ale motivului;
- lucrările să fie realizate cu acuratețe și corectitudine.

Dimensiunea lucrărilor: 15x20 cm.

Materiale: hârtie, pix cu gel, tuș, peniță, acuarelă.

Sarcina 2: Compoziție cu utilizarea petei tonale - Peisaj

Scopul:

- să utilizeze în mod creativ elementul de limbaj plastic pata tonală în realizarea compoziției cu subiectul - *Peisaj*;
- să cunoască principiile alcătuirii unei compoziții.

Cerințe:

- să fie scoase în evidență proprietățile plastice specifice ale motivului;
- lucrările să fie realizate cu acuratețe și corectitudine.

Dimensiunea lucrărilor: 15x20 cm.

Materiale: hârtie, pix cu gel, tuș, peniță, acuarelă.

Sarcina 3: Arta siluetei. Portret

Scopul:

- să utilizeze în mod creativ pata neagră ca siluetă pe fond alb;
- să exprime caracterul modelului.

Cerințe:

- să fie scoase în evidență proprietățile plastice specifice ale motivului;
- lucrările să fie realizate cu acuratețe și corectitudine.

Dimensiunea lucrărilor: 15x20 cm.

Materiale: hârtie, pix cu gel, tuș, peniță, acuarelă.

Capitolul 4. Combinații ale liniei, petei, punctului și hașurii

Teoretic, cele mai răspândite sunt următoarele combinații ale liniei, petei, punctului și hașurii:

- linia și pata;
- linia și hașura;
- linia, hașura și punctul;
- linia, hașura, pata și punctul.

Combinația liniei și petei în imaginile operelor de artă au fost aplicate cel mai amplu și mai eficient la sfârșitul secolului al XIX și la începutul secolului XX. Linia și pata constituie o îmbinare acută și mai mulți pictori au fost preocupați de însușirea acestei combinații. Deosebit de expresiv s-a manifestat această combinație în creația graficianului englez A. Beardsley (Figura A1.61). Acesta îmbina foarte virtuos linia și pata, utilizându-le, totodată, și separat. În lucrările sale, liniile formează, împreună cu petele negre, un tot, liniile cresc din pete și petele finalizează în mod logic liniile. Drept izvor de inspirație în tehnica îmbinării liniei și petei, pentru A. Beardsley, au servit, într-o anumită măsură, gravura japoneză și pictura de pe vasele grecești, tehnici care îi plăceau mult și pe care le studia cu multă atenție.

Combinația liniei și petei a fost abordată aproape de toți pictorii din cercul „Мир искусства”. Lor le aparțin majoritatea capodoperelor realizate în această tehnică (Figura A1.62, A1.63).

Combinația liniilor de diferite grosimi și a petei în imaginea unei lucrări trebuie să fie organizată într-o compoziție de sine stătătoare. Liniile trebuie să unească petele desenului în mod grafic și logic, combinându-le într-o imagine grafică integrală.

Linia și pata se pot combina în diferite versiuni, putând prevala una sau alta. Acestea pot fi compoziții ornamentale, decorative, precum și imagini complexe, realiste. Linia și pata pot fi utilizate în procesul lucrului asupra schițelor, crochiurilor realizate în tuș, precum și cu folosirea materialelor moi.

Următoarea din cele mai răspândite combinații în grafică este linia și hașura. Linia și hașura se însoțesc reciproc permanent. Putem spune că ele *se provoacă* permanent una pe cealaltă la acțiune: se creează dorința de a consolida linia cu hașură, iar hașurile să fie unite prin mișcarea liniei. Predominarea aproape că absolută a uneia sau alteia dintre ele ne oferă drept rezultat foile liniare sau hașurate. Volumul enorm de imagini cu combinația liniei și hașurii, începând cu cele mai timpurii epoci ale istoriei artelor, mărturisește atașamentul pictorilor față de aplicarea acestei combinații de mijloace de expresie plastică. Hașura susține constructiv linia deja în xilogravura europeană din prima jumătate a secolului al XV-lea. Cel care a aplicat mai conștient, după un sistem propriu foarte bine chibzuit, linia și hașura în foile sale grafice – xilogravură – a fost A. Dürer.

În stampele lui Rembrandt, hașura ia asupra sa aproape toată încărcătura sarcinilor expresive, dar desenele după natură și stampele cu caracter de studiu ale pictorului sunt realizate în linii trasate liber și hașuri dure, frânte.

Deosebit de energic străpunge hașura imaginea conturată în lucrările lui F. Goya (Figura A1.64).

Hașurarea se aplică cu o mai mare economie, hașurile se trasează uniform și distinct, alături una lângă alta, și chiar cele mai profunde umbre, create de hașurile în raster, rămân efemere, scrie despre aceste gravuri P. Kristeller. Multe hașuri sunt, în esență, mai degrabă linii, deși, după funcțiile exercitate, ele țin de hașură. Toate acestea ne permit să vorbim despre participarea activă la crearea imaginilor atât a liniei, cât și a hașurii, și nu în subordonare una față de alta, dar cu drepturi egale.

Îmbinarea liniei, hașurii și punctului este distinctă în gravura pe metal. Primul care a desăvârșit această manieră din punct de vedere tehnic și artistic a fost G. Campagnola. De aceea, el poate fi considerat părintele acestei maniere. El utiliza punctele ca o continuare a hașurii sau liniile pentru crearea unei tranziții line spre lumină. În multe lucrări, a reușit cu adevărat să redea umbre profunde și cele mai subtile tranziții.

În gravura pe aramă, punctul negru se întâlnește mai frecvent la evidențierea volumului feței sau al figurii; în xilogravură, punctul (alb) se aplică la schițarea umbrelor.

Pot exista cele mai diverse combinații ale mijloacelor de expresie plastică; totul depinde de pictor, de preferințele, capacitățile și imaginația sa. Utilizarea exclusivă a punctului în îmbinare cu linia și hașura se atestă în creația lui V. Gogh. Cea mai mare diversitate de puncte în combinație cu linia și hașura a aplicat-o V. Kandinski (Figura A1.65, A1.66).

Destul de amplu sunt utilizate combinațiile - linia, hașura și punctul în grafica de carte contemporană. În gravura pe metal, punctul deseori exercită funcții de factură și decorativism. Cel mai frecvent se întâlnesc compoziții din linii, hașuri și pete în xilogravură.

Utilizarea mai largă a combinației liniei, hașurii și petei a început să fie atestată odată cu creația lui T. Bewick (1753-1828) (Figura A1.67).

Un exemplu elocvent de îmbinare reușită a liniei, hașurii și petei îl prezintă desenele pictorului american Rockwell Kent.

Datorită gândirii sale clare, inteligibile, R. Kent a reușit să lase posterității o moștenire originală și integrală. Lucrând aproape întotdeauna cu penelul și tușul, el exploata cu mult curaj posibilitățile negrului și albului și îmbina ingenios mijloacele grafice de expresie. În special, acestea erau variații distincte și foarte bine calculate ale liniei, hașurii și petei. O atenție deosebită era acordată organizării compoziționale a foii (Figura A1.68).

Funcționarea activă a tuturor mijloacelor de expresie plastică la realizarea foii grafice se întâlnește foarte rar. De obicei, unele mijloace funcționează ca principale, de bază, iar altele sunt auxiliare. O anumită subordonare se atestă doar la utilizarea a trei mijloace de expresie plastică, iar când funcționează patru mijloace, aceasta este o necesitate vitală.

Atestăm o îmbinare mai rafinată a tuturor mijloacelor de expresie plastică în xilografia reproducțională, care a atins apogeul în secolul al XIX-lea. Posibilitățile

ample ale xilografiei reproducționale pot fi observate în ilustrațiile lui G. Doré, în lucrările lui T. Bewick.

Întrebări și subiecte de problematizare:

- Care sunt cele mai răspândite combinații ale liniei, petei, punctului și hașurii în grafică?

Sarcini pentru lucrul practic la tema - Combinații ale liniei, petei, punctului și hașurii

Sarcina 1: Compoziție cu utilizarea diferitor combinații ale elementelor de limbaj plastic (la alegerea studentului) - Natură statică

Scopul:

- să utilizeze în mod creativ elementele de limbaj plastic în realizarea compoziției cu subiectul - *Natură statică*;
- să cunoască principiile alcătuirii unei compoziții.

Cerințe:

- să fie scoase în evidență proprietățile plastice specifice ale motivului;
- lucrările să fie realizate cu acuratețe și corectitudine.

Dimensiunea lucrărilor: 15x20 cm.

Materiale: hârtie, pix cu gel, tuș, peniță, acuarelă.

Sarcina 2: Compoziție cu utilizarea diferitor combinații ale elementelor de limbaj plastic linia, pata și punctul - Peisaj

Scopul:

- să utilizeze în mod creativ elementele de limbaj plastic în realizarea compoziției cu subiectul - *Peisaj*;
- să cunoască principiile alcătuirii unei compoziții.

Cerințe:

- să se evidențieze principalul;
- lucrările să fie realizate cu acuratețe și corectitudine.

Dimensiunea lucrărilor: 15x15 cm.

Materiale: hârtie, pix cu gel, acuarelă (guașă, culori acrilice).

Concluzii

Însușirea elementelor de limbaj plastic necesită efort și timp, fapt care condiționează nivelul și profunzimea pătrunderii artistului în esența creației. Formarea competențelor generale și specifice presupune însușirea terminologiei de specialitate, înțelegerea ei, aprecierea autenticului din arta plastică, arta decorativă și creația populară.

Familiarizându-se cu elementele de bază ale limbajului plastic punctul, linia și pata în compoziție, studenții obțin cheia analizei și a percepției profunde a creațiilor de diferite tipuri și genuri de artă.

Aplicarea elementelor limbajului plastic în compoziție constituie baza formării specialistului grafician.

Întrebările și subiectele de problematizare, sarcinile practice din suportul de curs contribuie la:

- capacitatea de a transforma metaforele verbale în imagini vizuale originale;
- capacitatea de a obține expresivitate cu puține mijloace plastice;
- integritatea viziunii artistice.

Procedeele de folosire în compoziții a elementelor de limbaj plastic sunt foarte diverse. Compoziția unei creații este un indiciu al culturii artistice a graficianului, al simțului măsurii și stilului. Urmând toate regulile și exemplele compoziției, nu trebuie, în același timp, să pierdem naturalețea și abordarea inedită a lucrării. Este important să reținem, că momentul principal îl constituie nu utilizarea automată a mijloacelor formale studiate, a principiilor și procedeelelor de organizare a compoziției, ci formarea și dezvoltarea unei personalități artistice.

Bibliografie

1. ARNHEIM, R. *Forța centrului vizual*. București: Meridiane, 1995.
2. AILINCĂI, C. *Introducere în gramatica limbajului vizual*. Cluj Napoca: Dacia, 1982.
3. BĂRAN, V. *Album metodic de creație artistică plastică*. București: Arta Grafică, 2000.
4. BERGER, R. *Mutația semnelor*. București: Meridiane, 1981.
5. CONSTANTIN, P. *Culoare, artă, ambient*, București: Meridiane, 1979.
6. COUNCIL COUNTRY, E.S. *Art and Fact: learning effects of Arts Education*. Utrach: LOKV Netherlanda Institute for Arte Education, 1996.
7. DIMA, V. *Educație plastică*. București: Teora, 1999.
8. *Dicționar de artă, forme, tehnici, stiluri artistice*. București: Meridiane, 1998.
9. GHÎTESCU, Gh. *Antropologia artistică*. Vol. I, II. București: Didactică și Pedagogică, 1979.
10. GONCEAROV, A. *Arta graficii*, București: Meridiane, 1963.
11. HUBENCO, T. *Arta plastică în clasele primare. Ghid metodologic*. Chișinău: Prut Internațional, 2000.
12. JONES, A. *Introducere în artă*. București: Lider, 1999.
13. JOLI, M. *Introducere în analiza imaginii*. București: ALL, 1988.
14. MIHALCU, M. *Fața nevăzută a formei și culorii*. București: Editura Tehnică, 1996.
15. READ, H. *Originea formei în artă*. București: Universul, 1971.
16. SPÂNU, C. *Bazele modelării artistice*. Chișinău: Tehnica-INFO, 2001.
17. SÂRU, V. *Funcționalitatea creației*. Timișoara: Facla, 1983.
18. SAVIȚKAIA-BARAGHIN, I. *Linia – element de limbaj plastic: Suport de curs la disciplina "Bazele compoziției"*. Chișinău: Primex-Com, 2016.
19. SAVIȚKAIA-BARAGHIN, I. *Stilizare: Suport de curs la disciplina "Bazele compoziției"*. Chișinău: Primex-Com, 2016.

20. SAVIȚKAIA-BARAGHIN, I. *Stilizarea naturii statice*: Suport de curs la disciplina "Bazele compoziției". Chișinău: Primex-Com, 2016.
21. ȘUȘALĂ, I., BĂRBULESCU, O. *Dicționar de artă. Termeni de atelier*. Ediția a II-a, București: Sigma, 2000.
22. ȘUȘALĂ, I. *Desen, culoare, modelaj, compoziție și metodică*. București: Fundației „România de mâine”, 1999.
23. TONITZA, N. *Scrieri despre artă*. București: Meridiane, 1962.
24. ЗАЙЦЕВ, Е. *Наука о цвете в живописи*. Москва: Просвещение, 1982.
25. КОЗЛОВ, В. *Основы художественного оформления текстильных изделий, Учебник для вузов*. Москва: Просвещение, 1981.
26. ЛОГВИНЕНКО, Г. *Декоративная композиция: учебное пособие для вузов*, ГИЦ, Москва: ВЛАДОС, 2005.
27. ПАНКСЕНОВ, Г. *Живопись. Форма. Цвет. Изображение*. Москва: Издательский центр „Академия”, 2007.

Anexa 1

Fig. A1.1

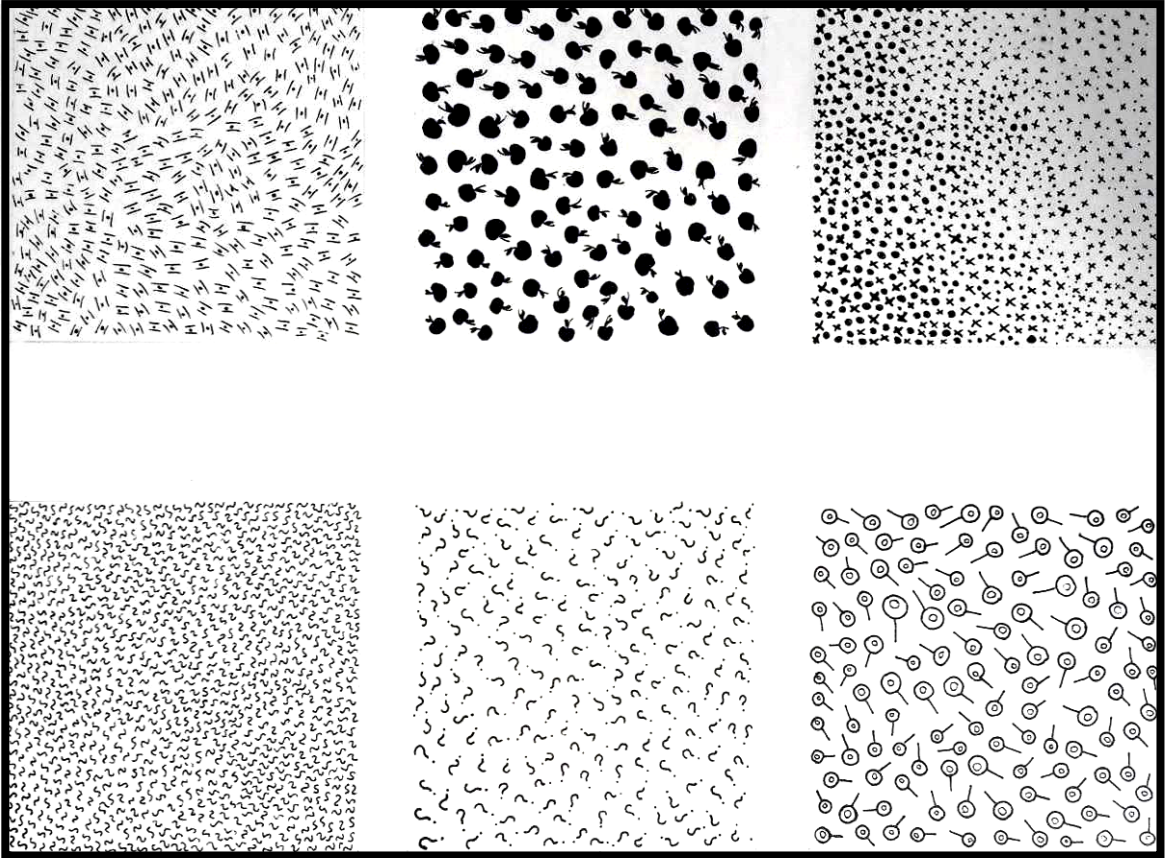

Fig. A1.2

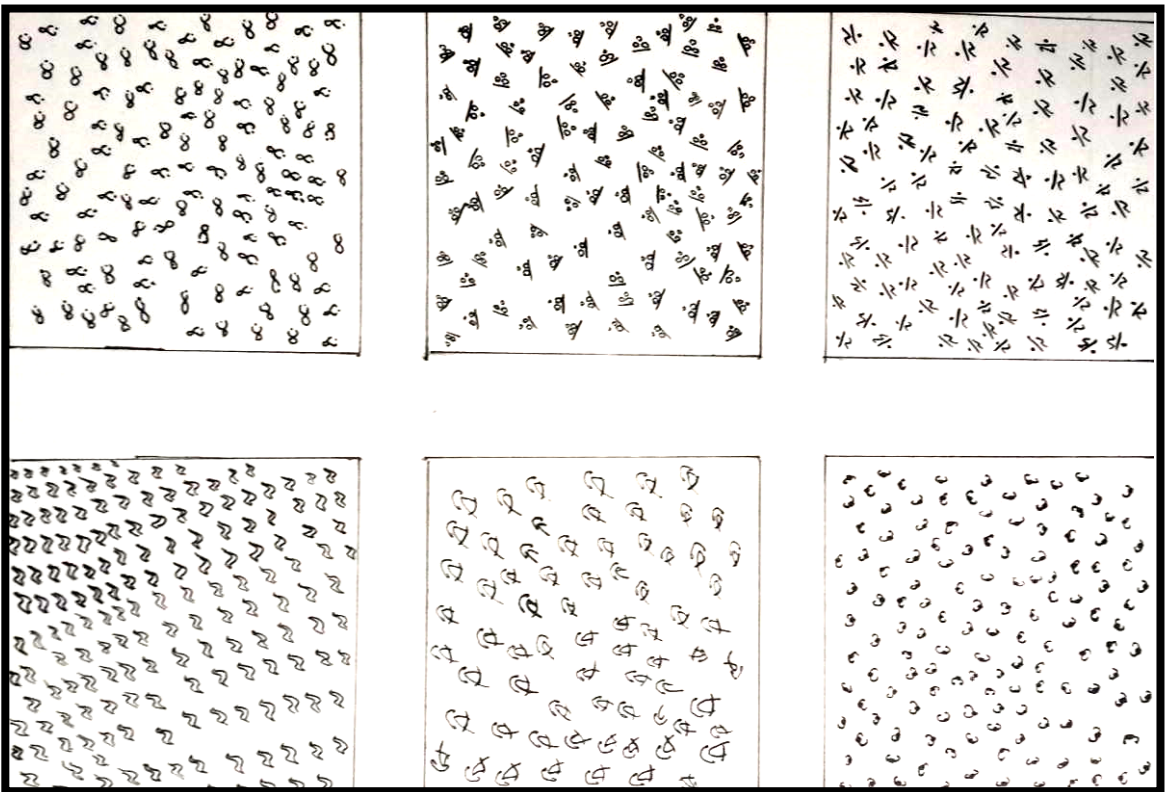

Fig. A1.3

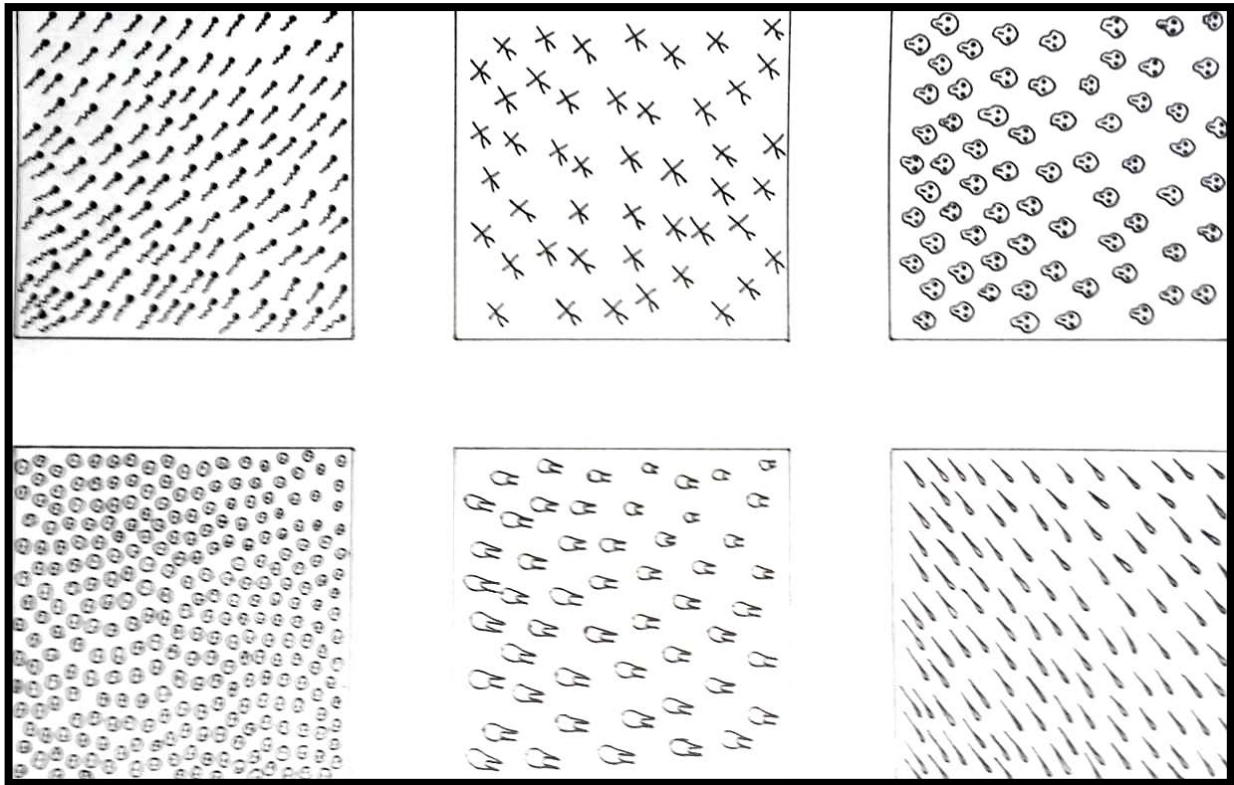

Fig. A1.4

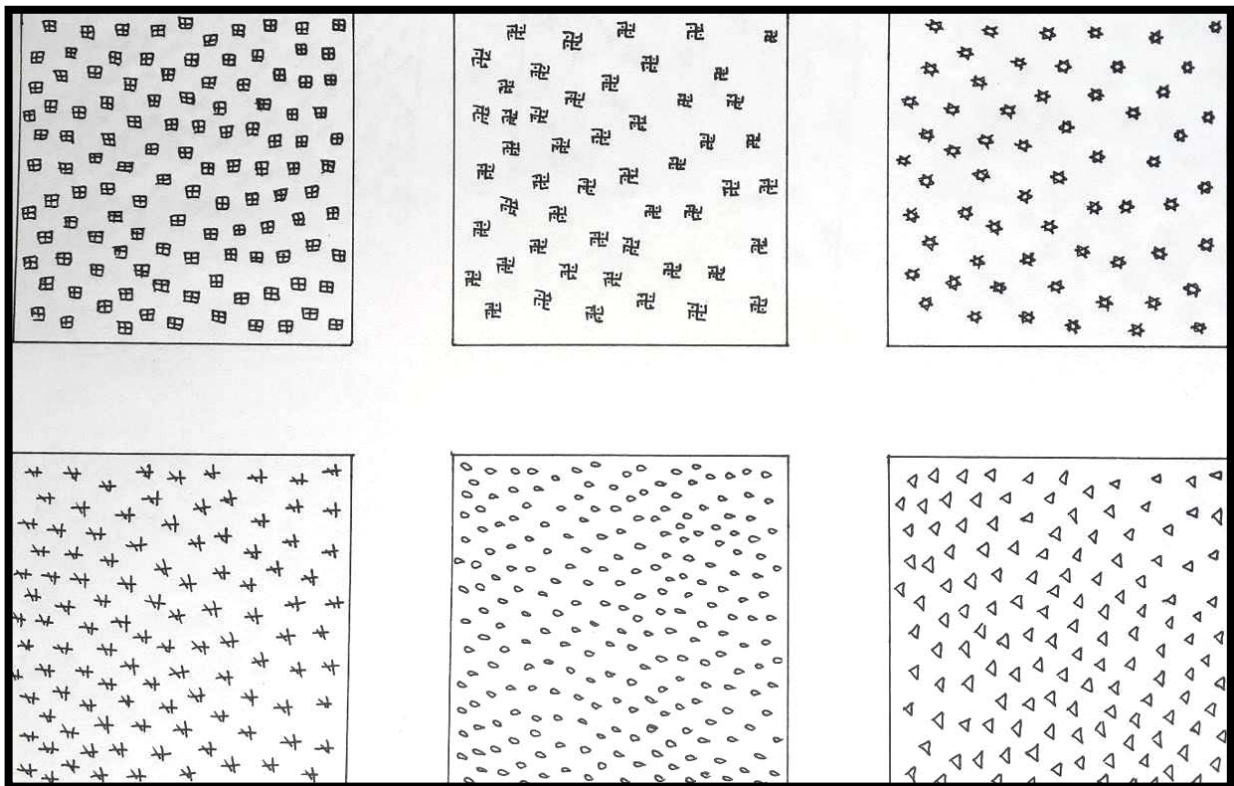

Fig. A1.5

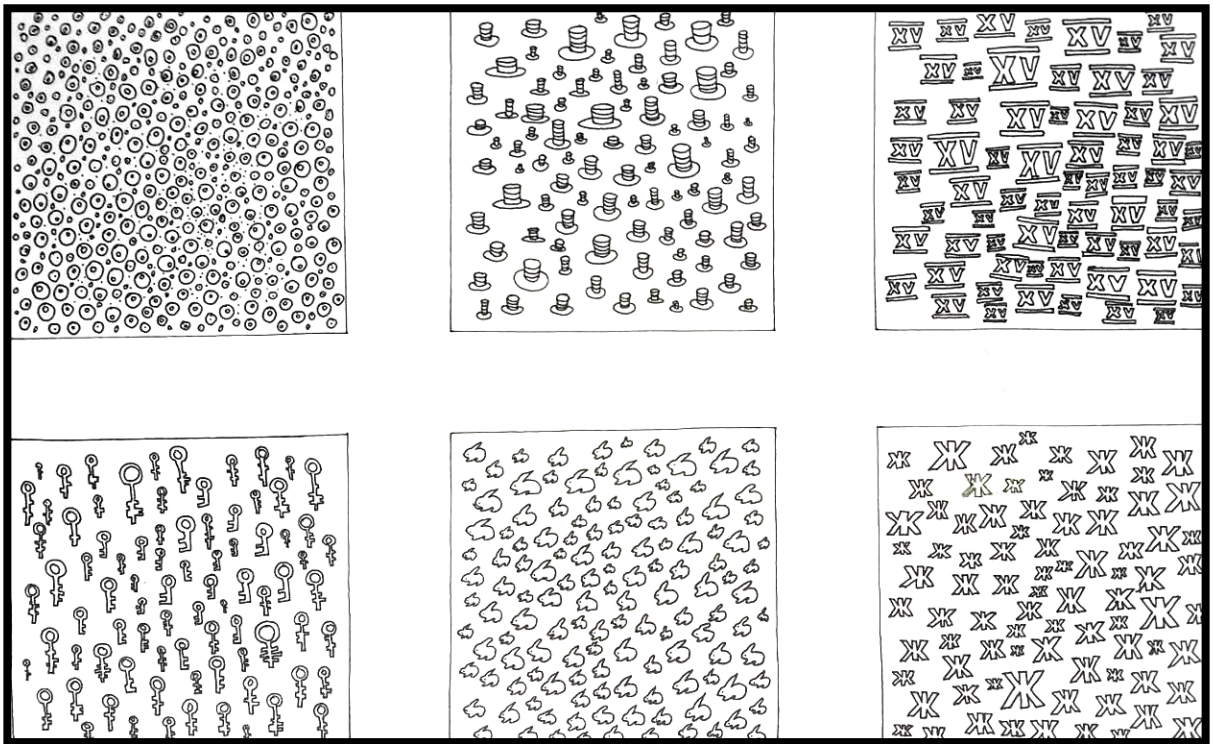

Fig. A1.6

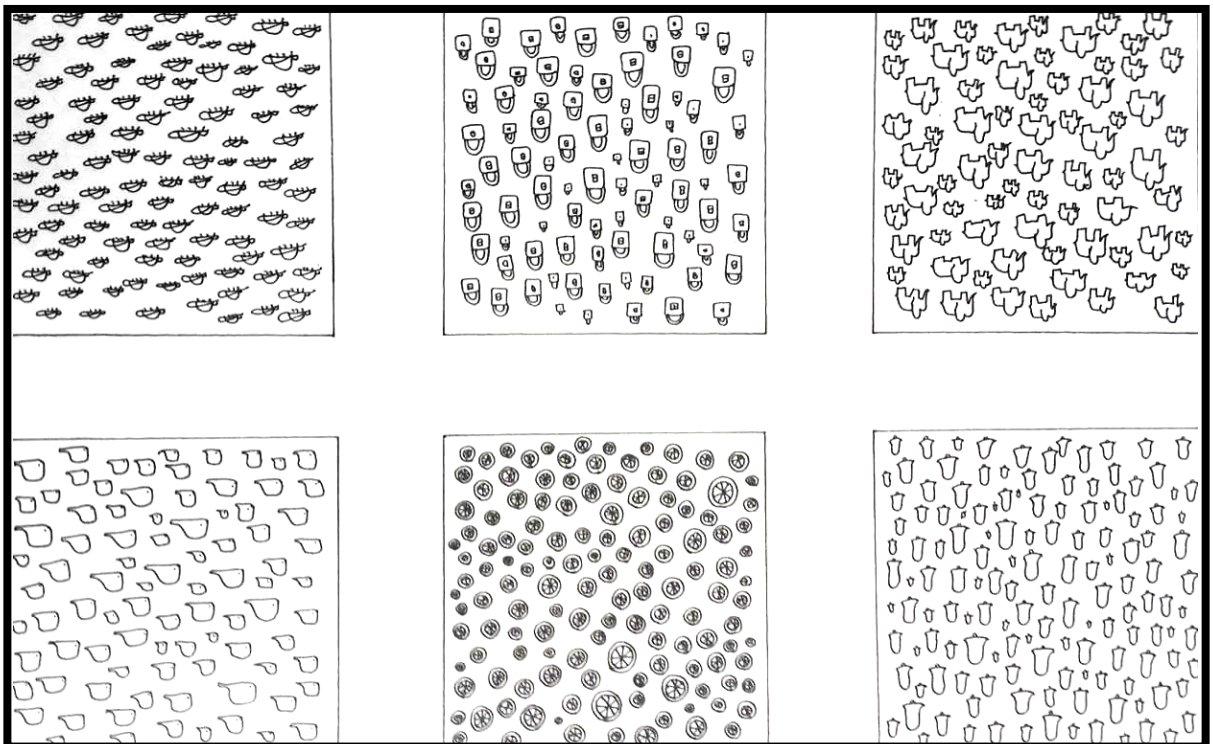

Fig. A1.7

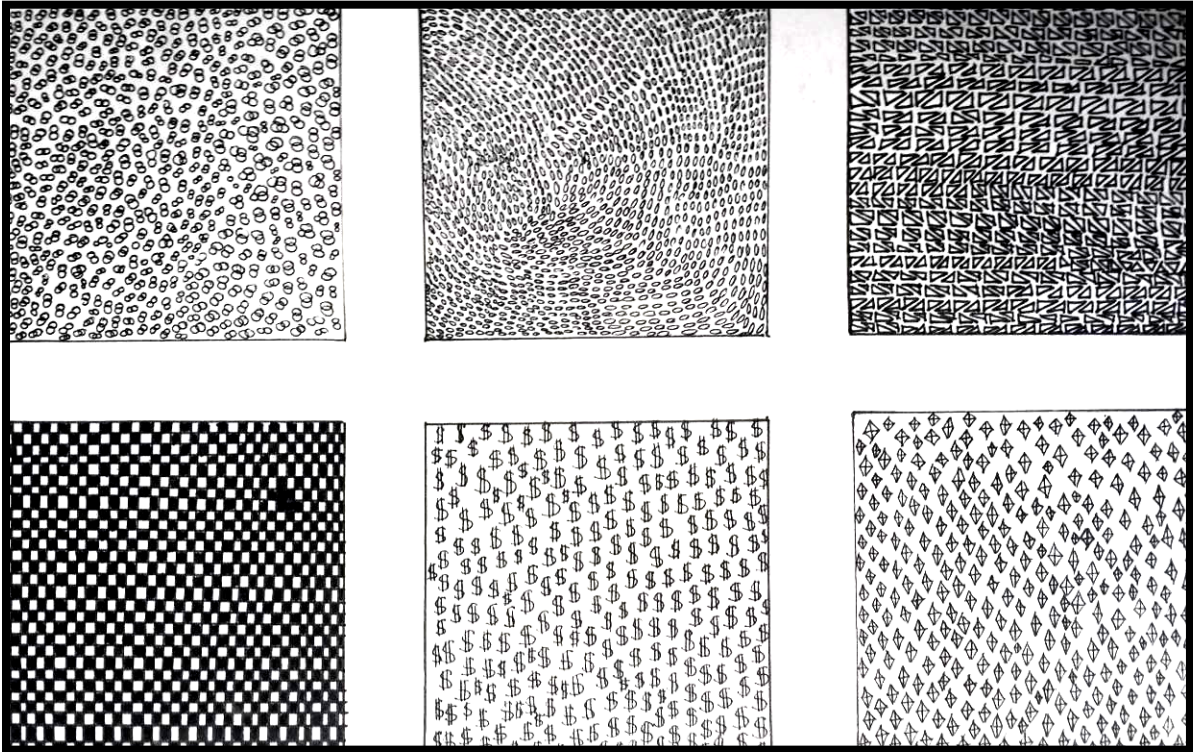

Fig. A1.8

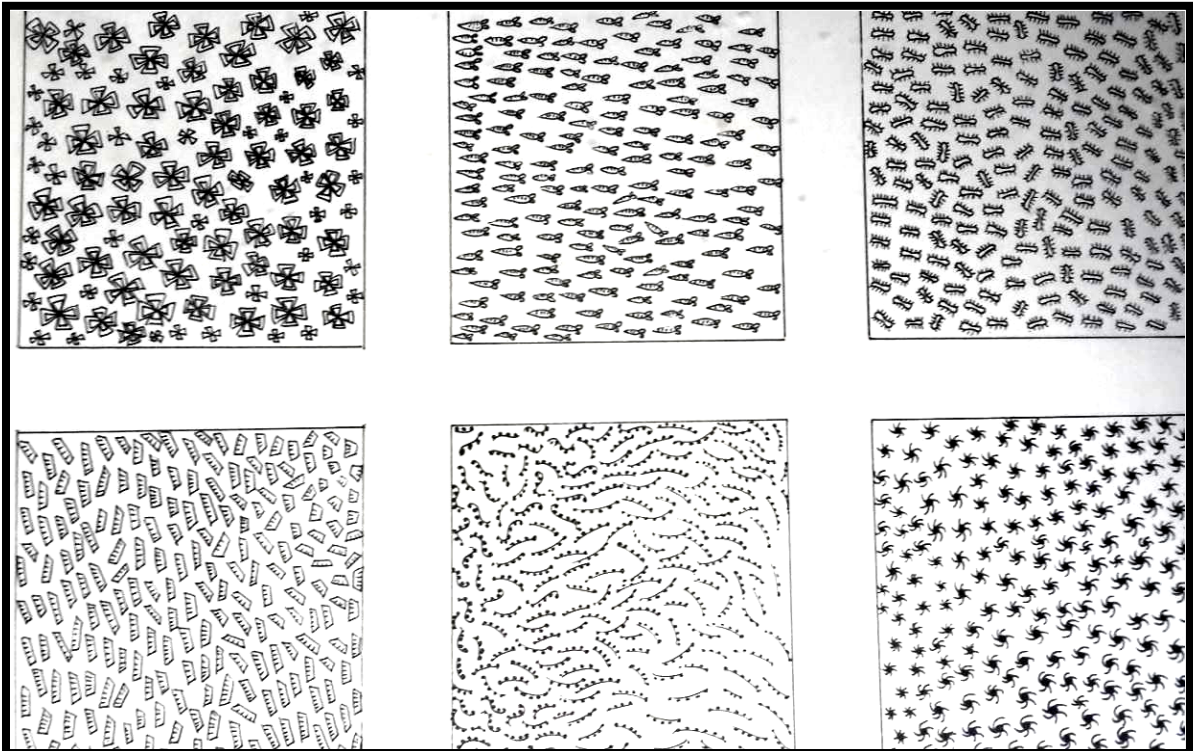

Fig. A1.9

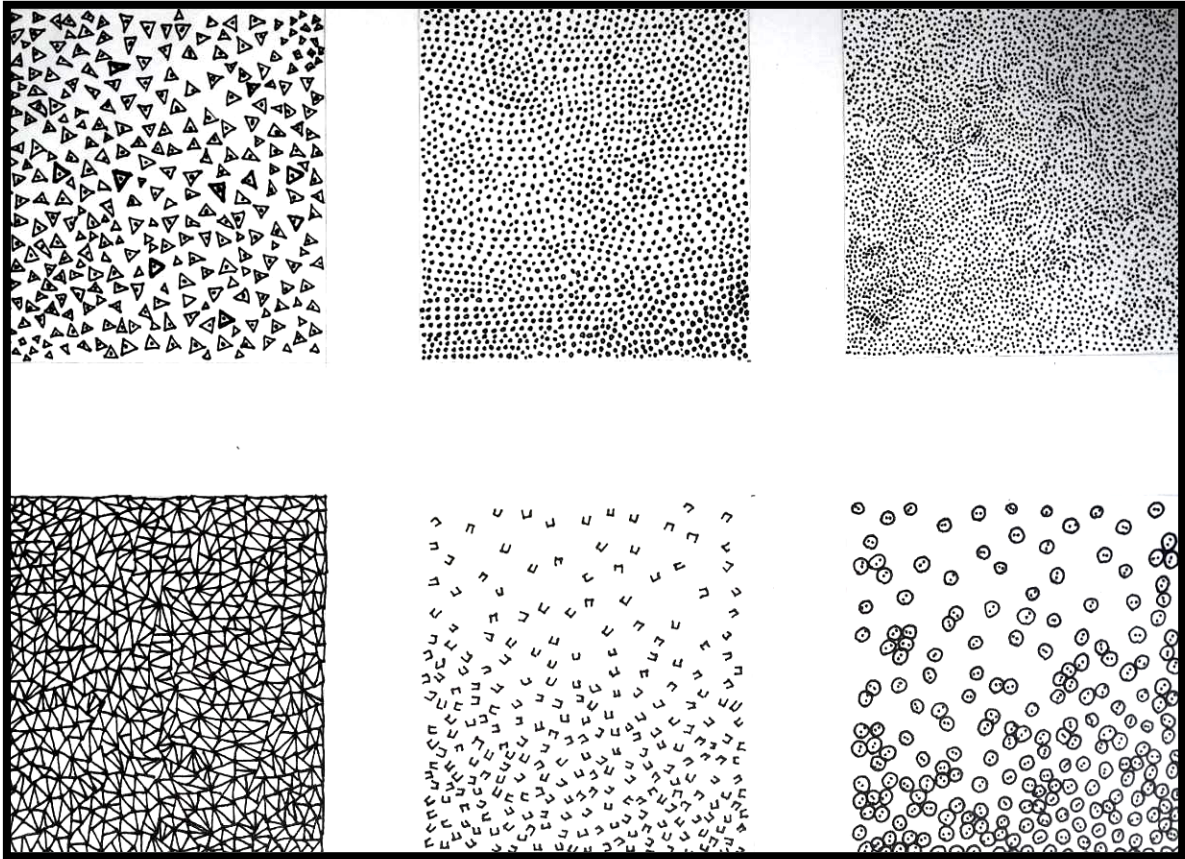

Fig. A1.10

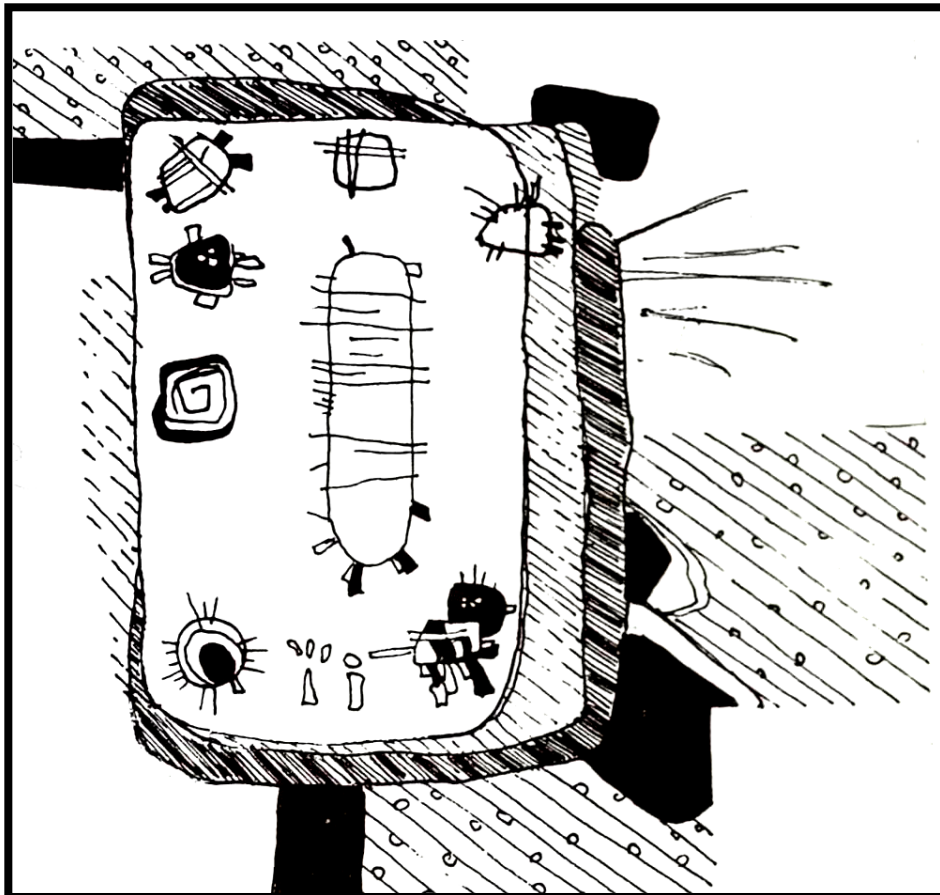

Fig. A1.11

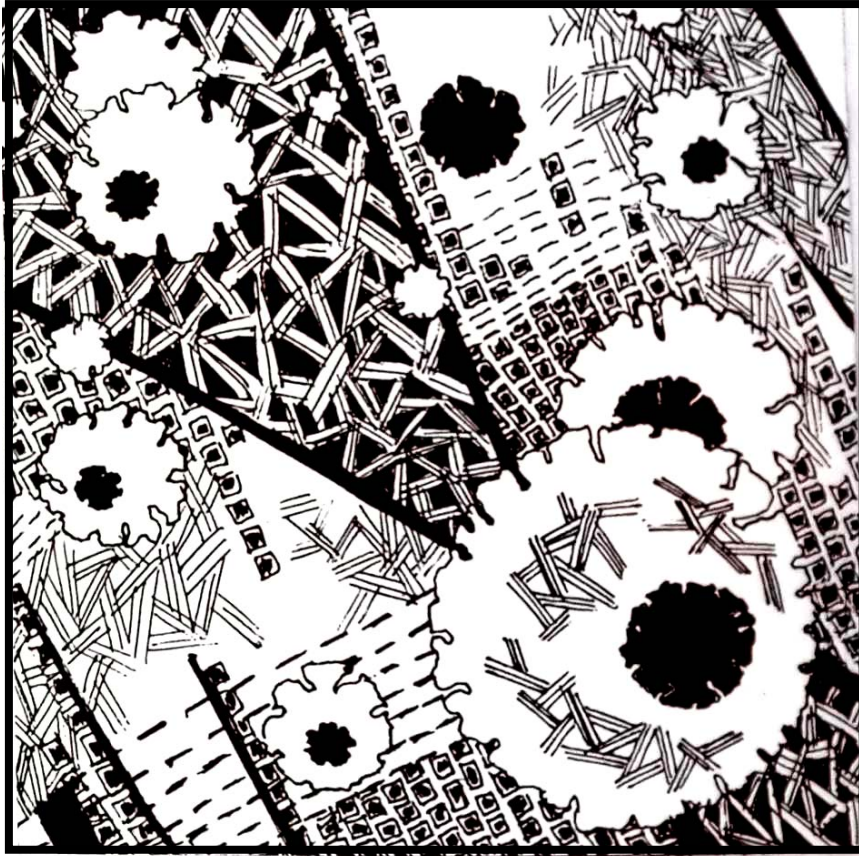

Fig. A1.12

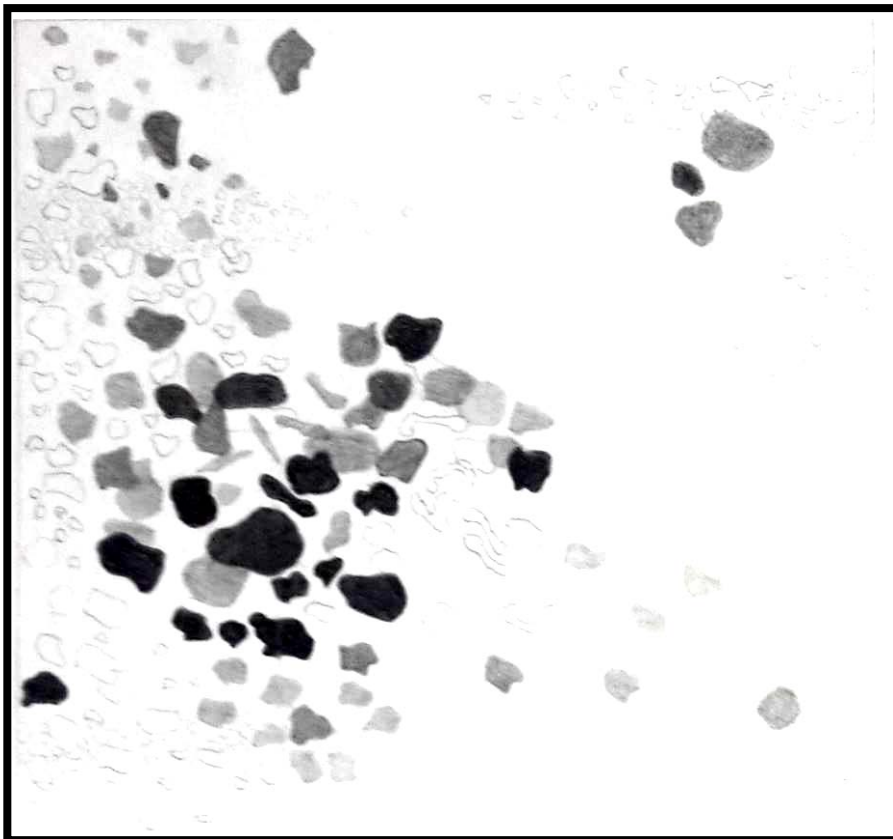

Fig. A1.13

Fig. A1.14

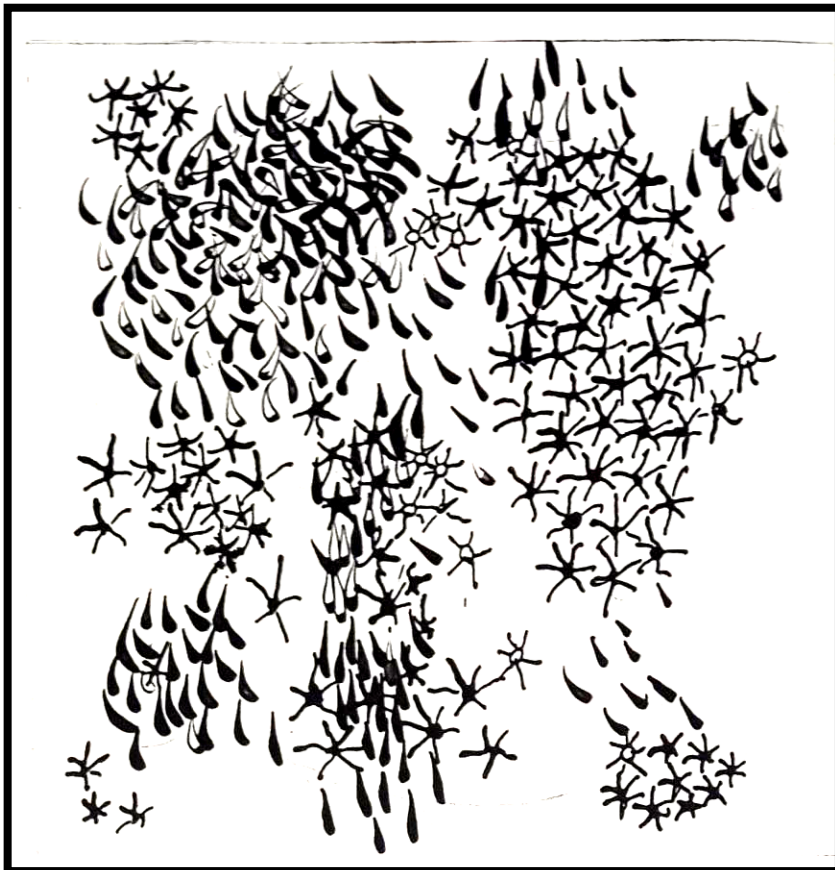

Fig. A1.15

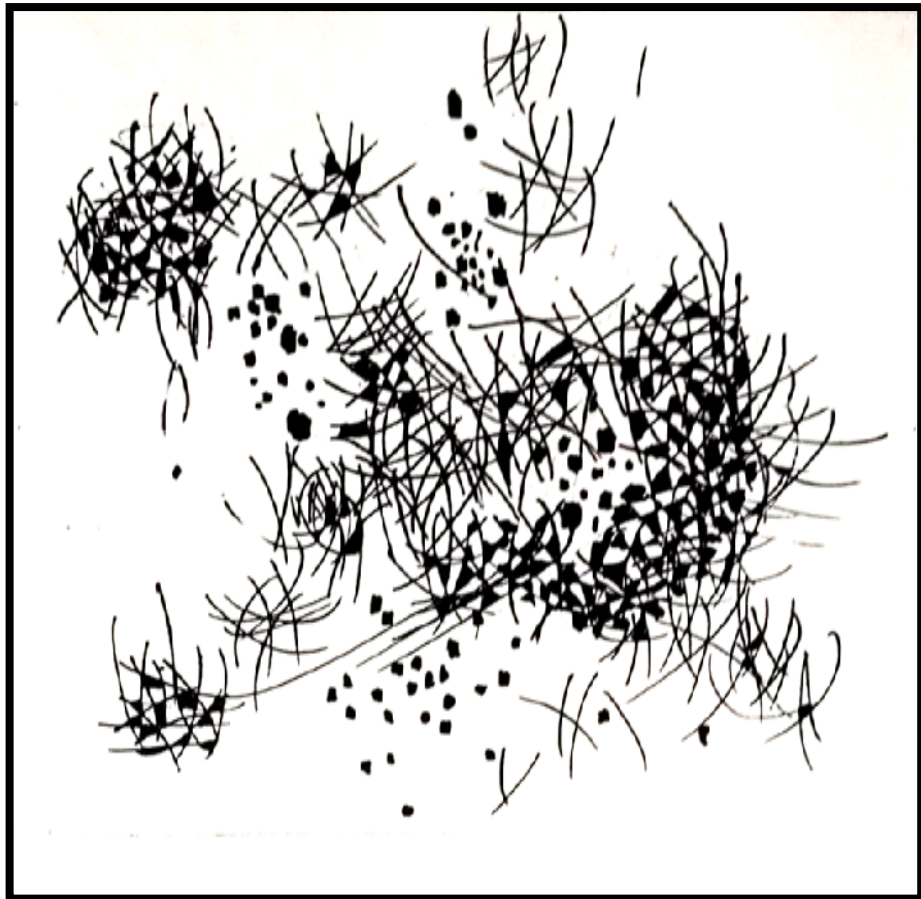

Fig. A1.16

Fig. A1.17

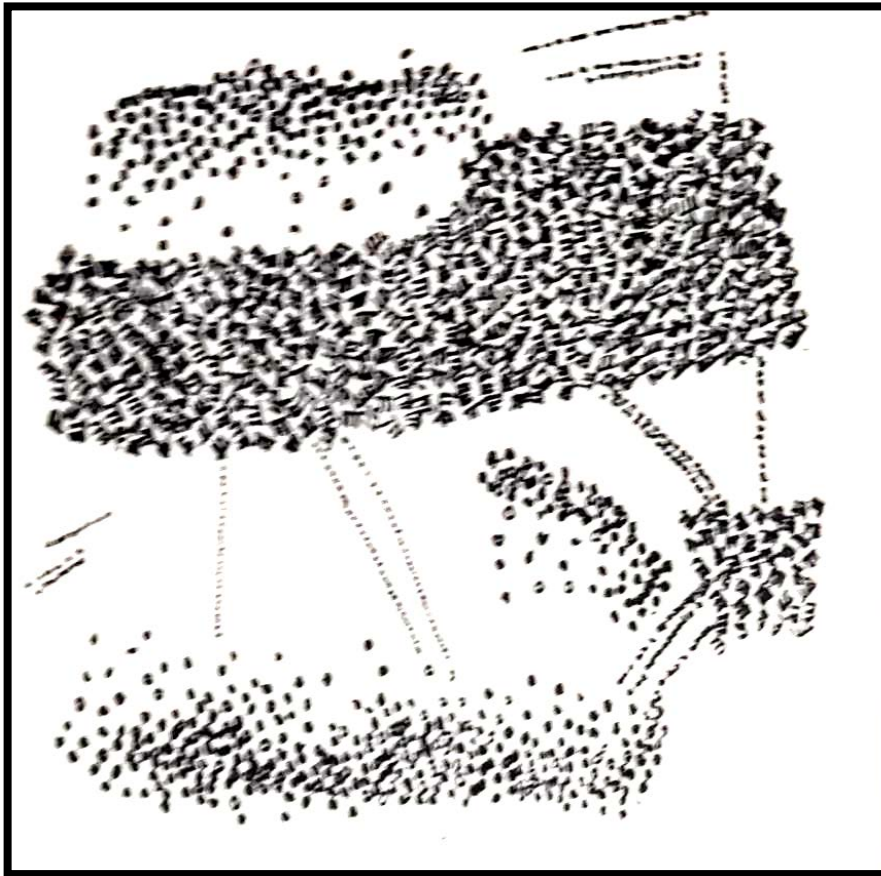

Fig. A1.18

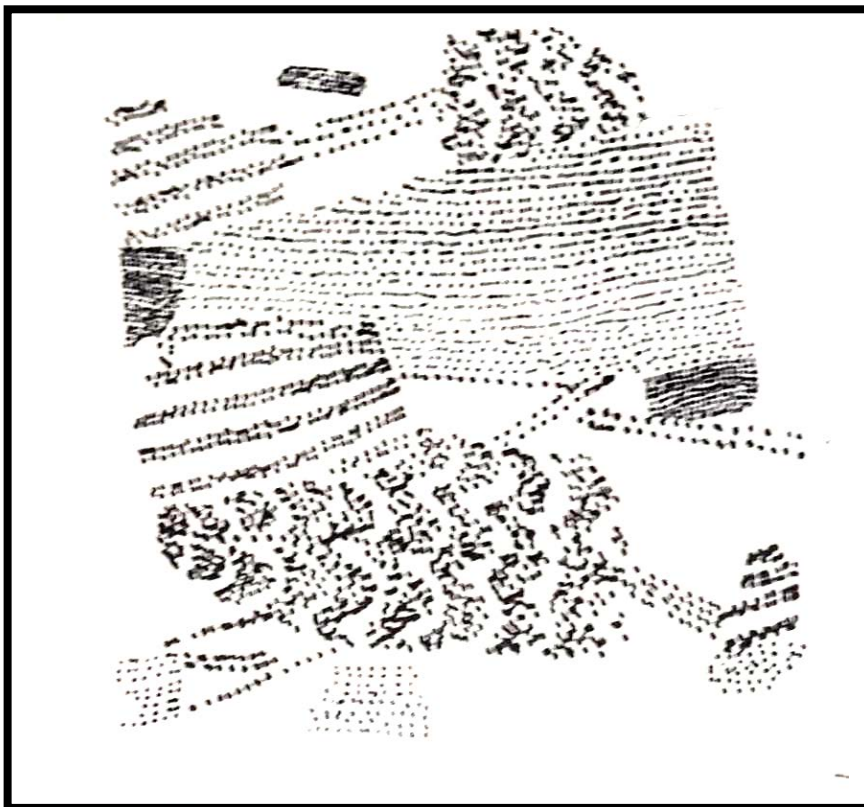

Fig. A1.19

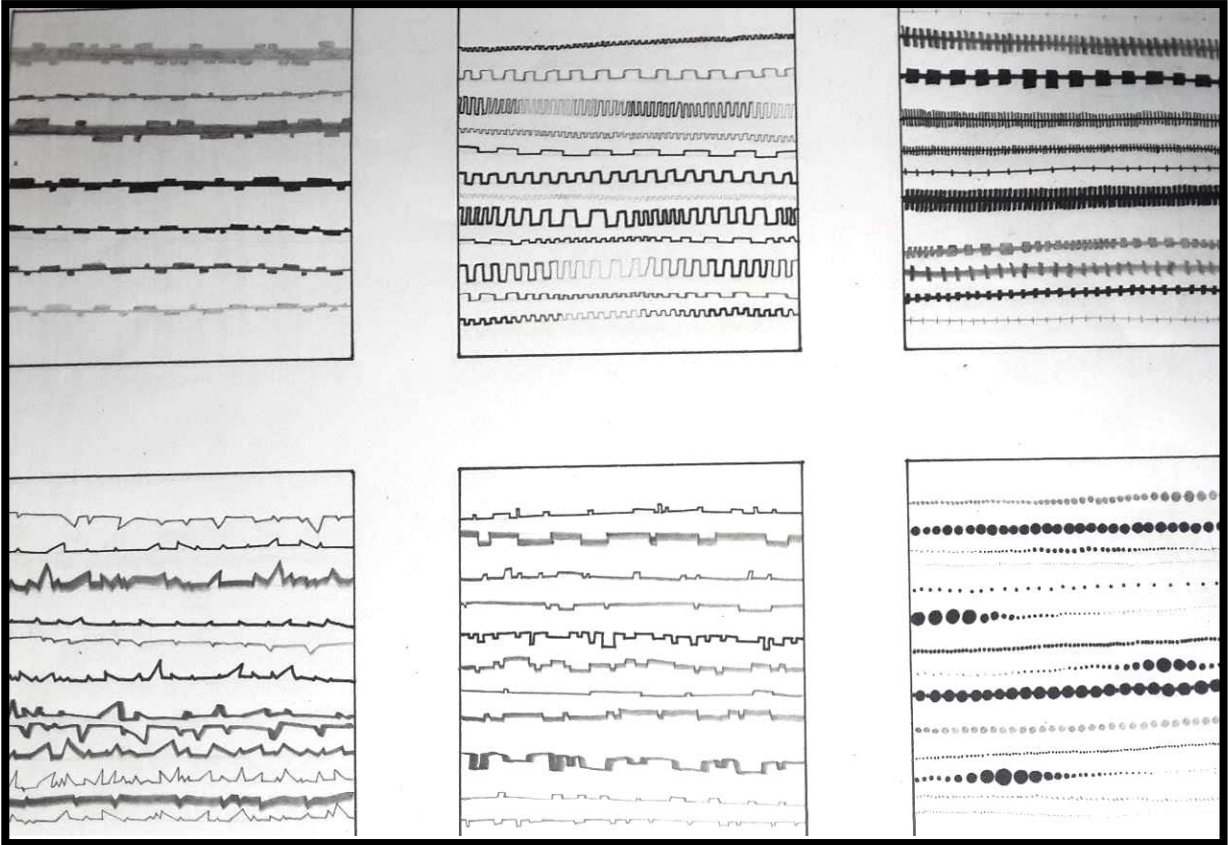

Fig. A1.20

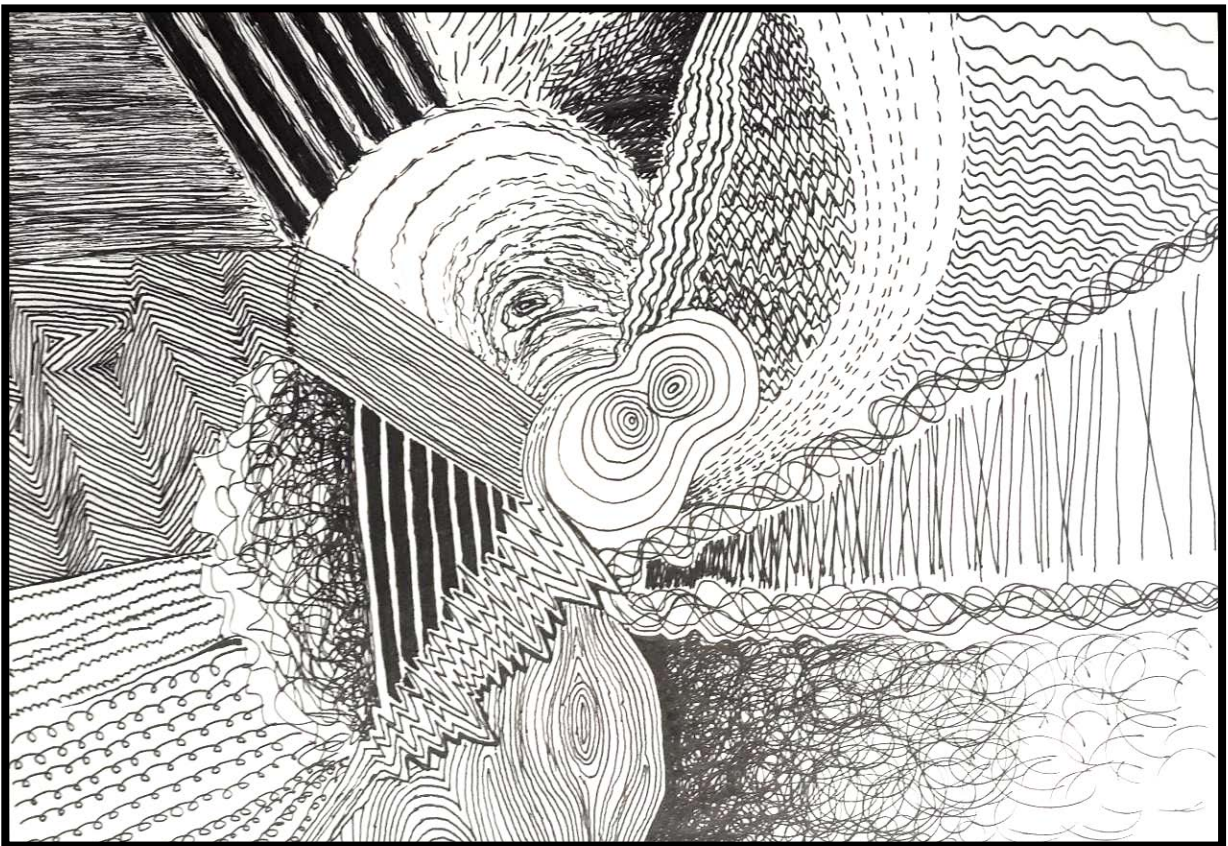

Fig. A1.21

Fig. A1.22

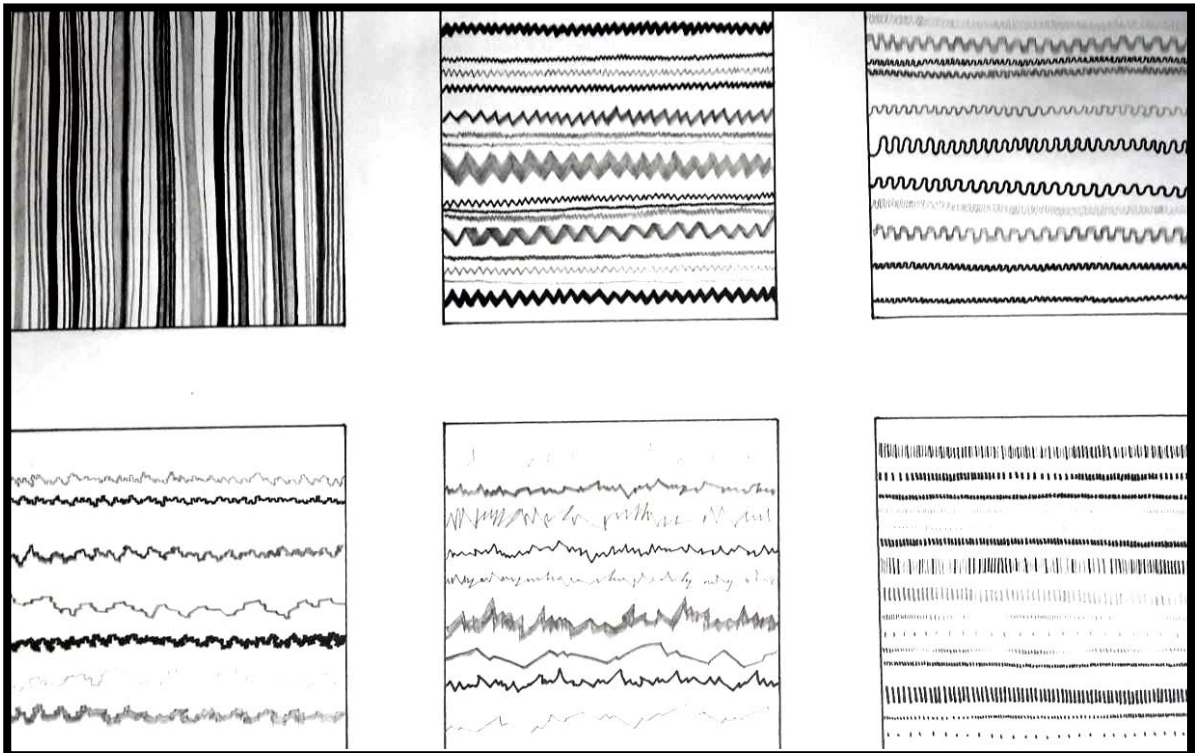

Fig. A1.23

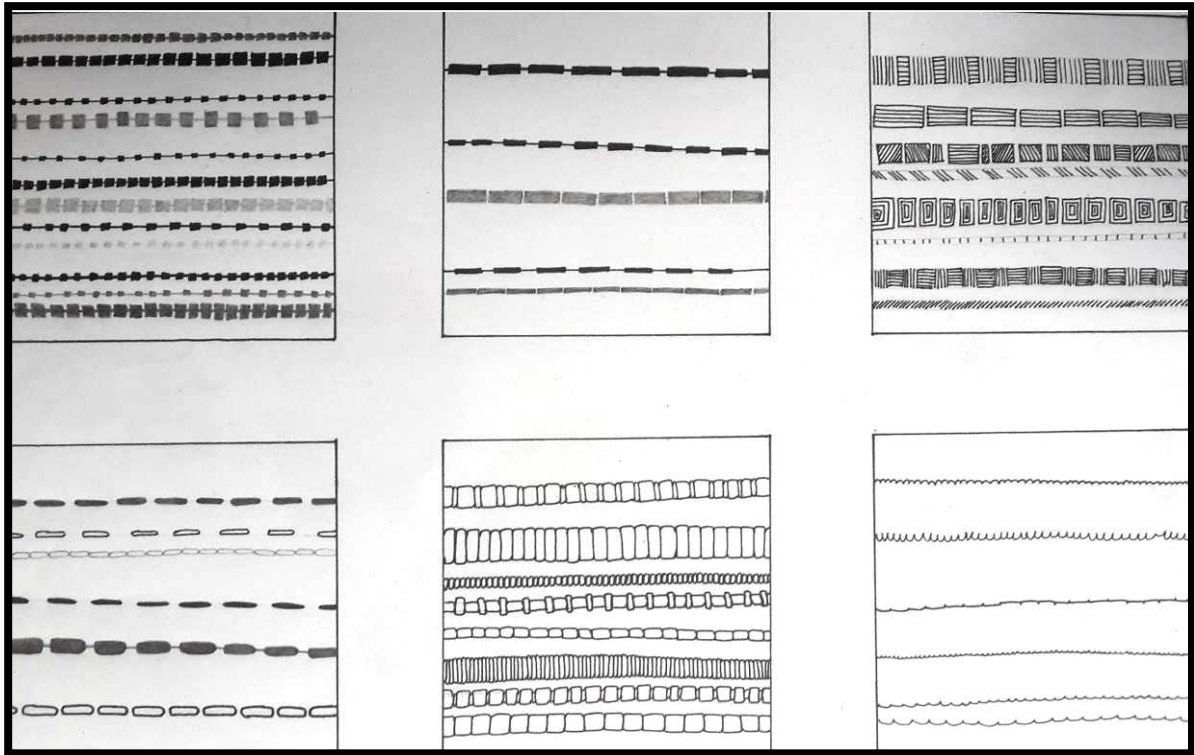

Fig. A1.24

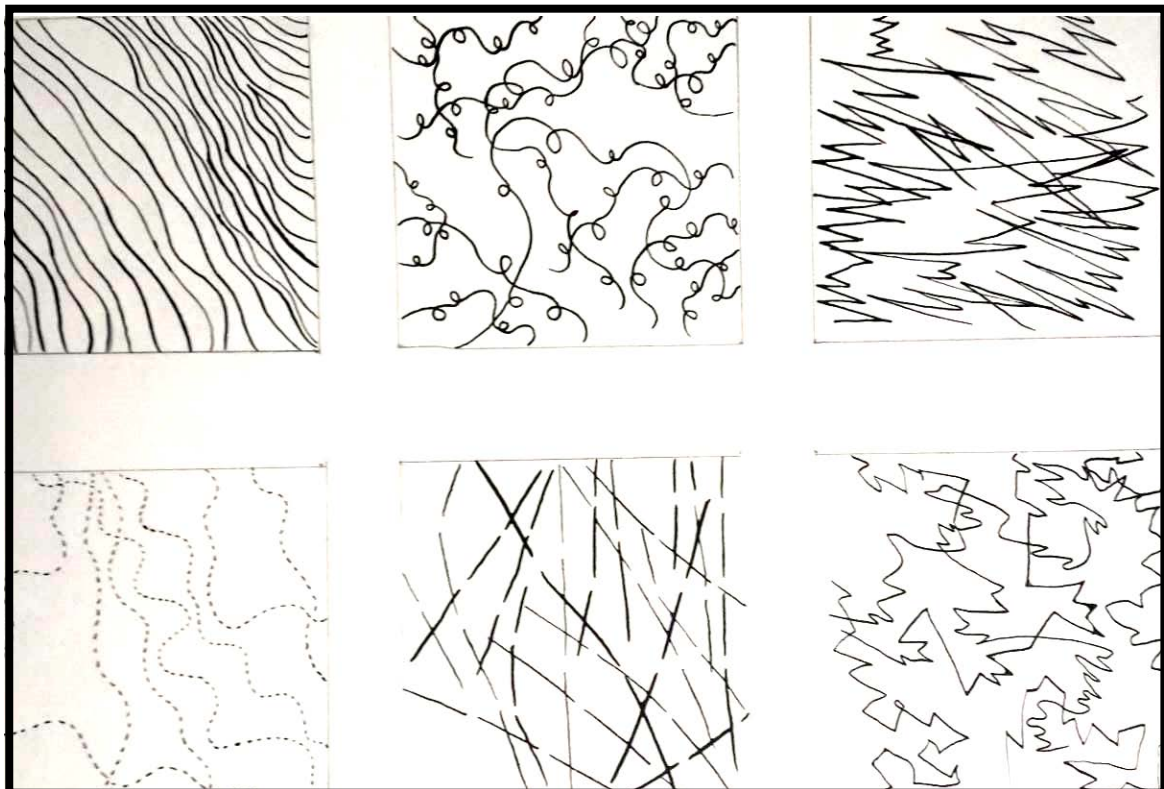

Fig. A1.25

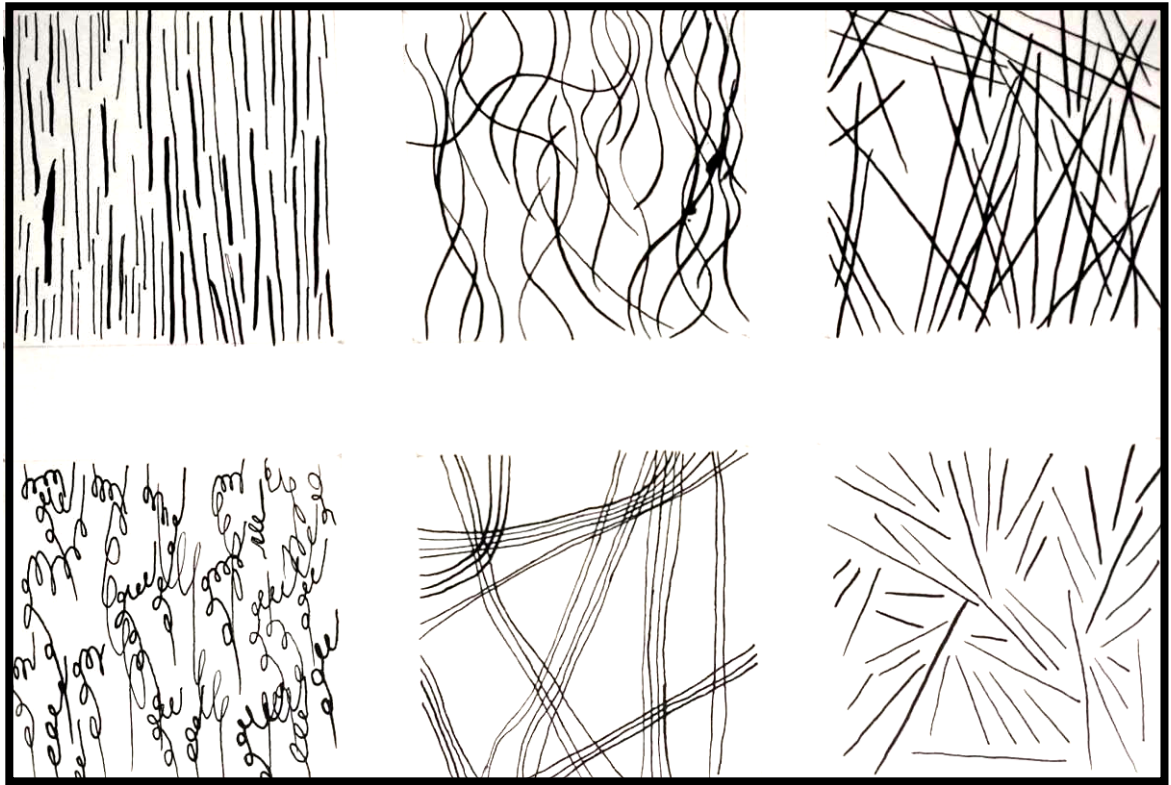

Fig. A1.26

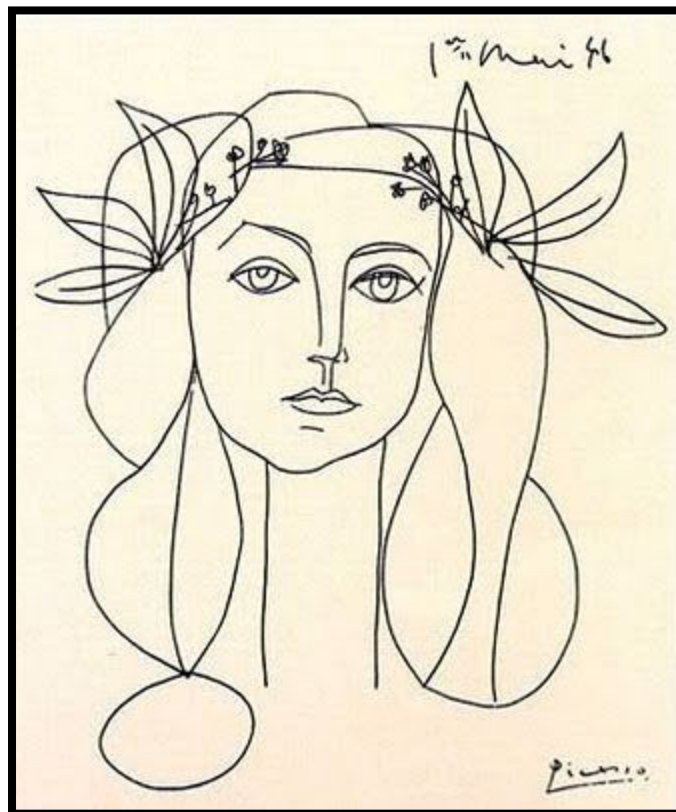

Fig. A1.27 Pablo Picasso, Francoise Gilot, linogravură

Fig. A1.28 Pablo Picasso, Francoise, linogravură, 1946

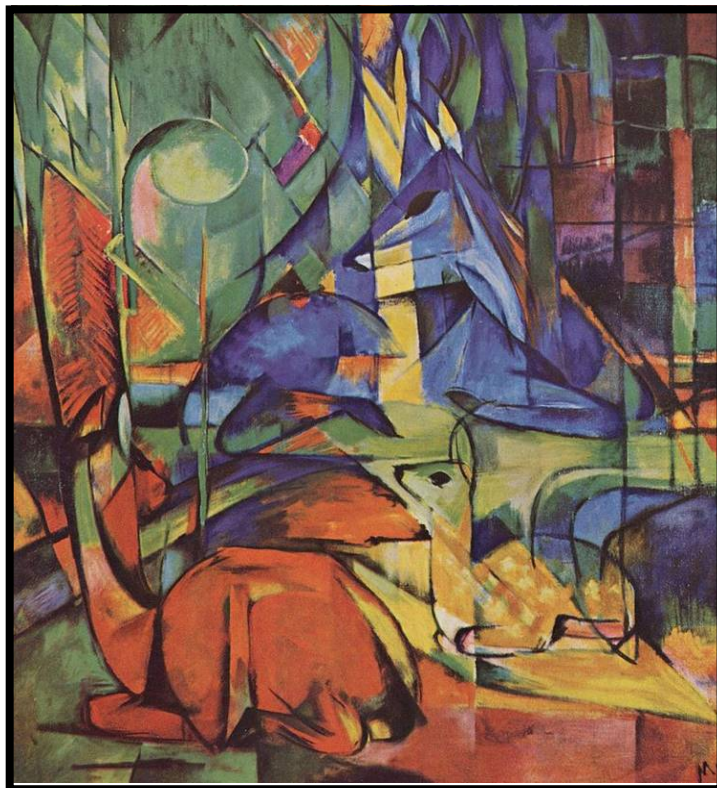

Fig. A1.29 Franz Marc, Căprioare în pădure, ulei pe pânză, 1914

Fig. A1.30 Odilon Redon, Îngerul păzitor al apelor, cărbune pe hîrtie, 1878

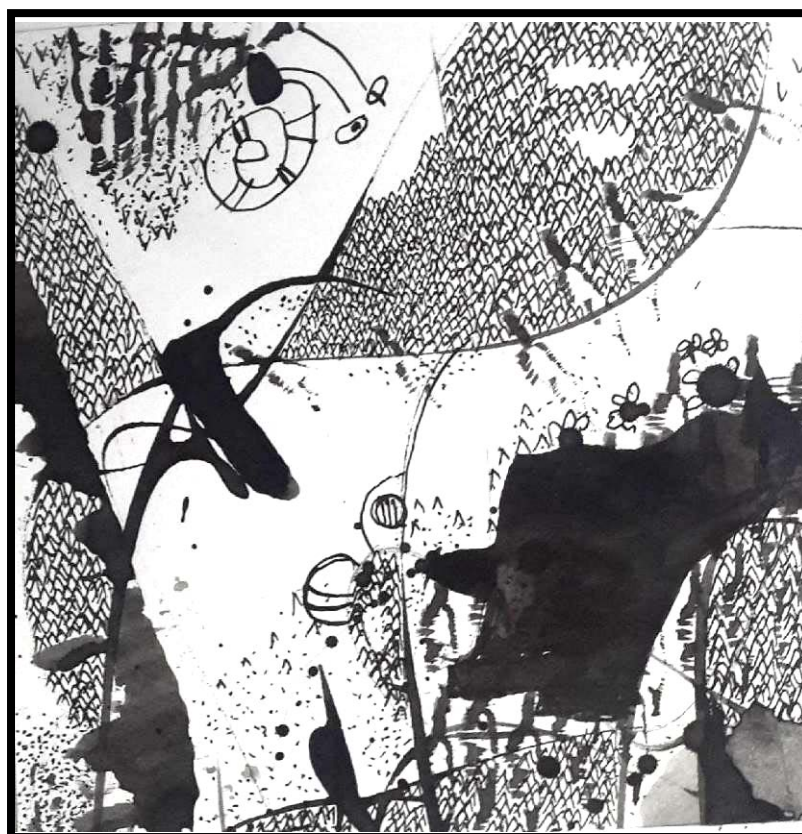

Fig. A1.31

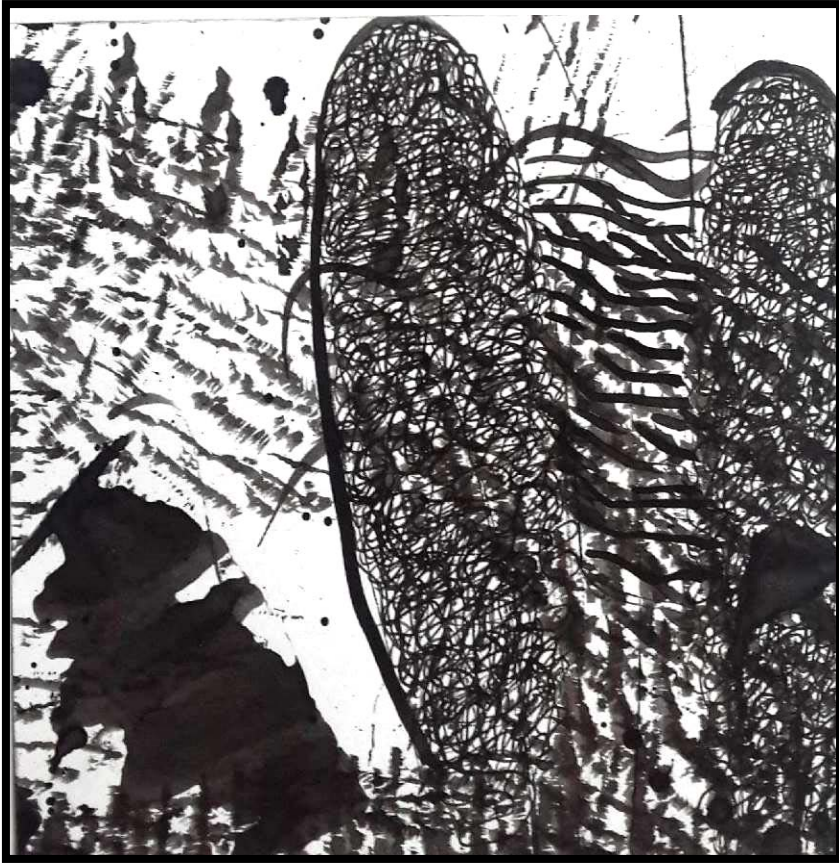

Fig. A1.32

Fig. A1.33

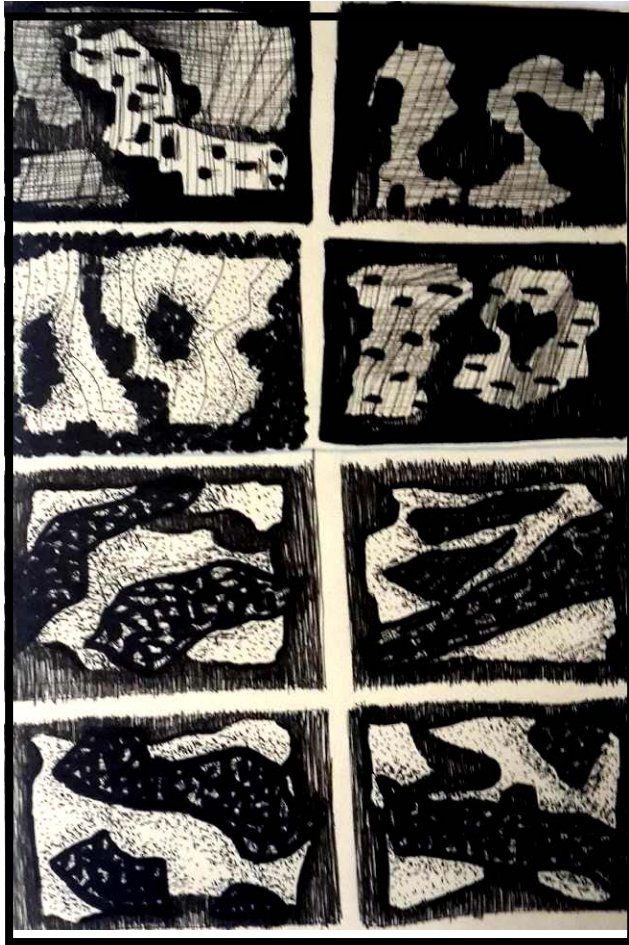

Fig. A1.34

Fig. A1.35

Fig. A1.36

Fig. A1.37

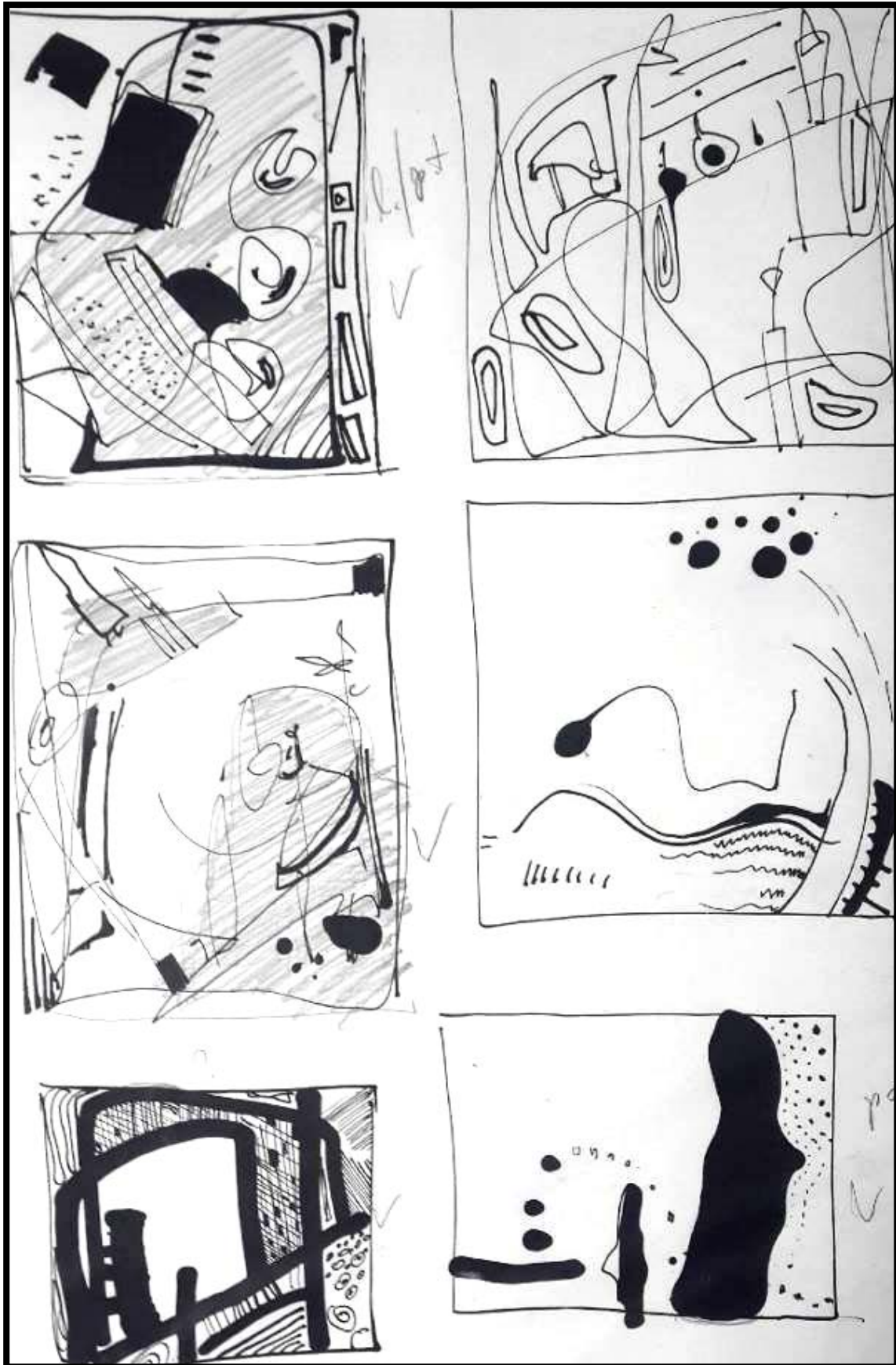

Fig. A1.38

Fig. A1.39

Fig. A1.40

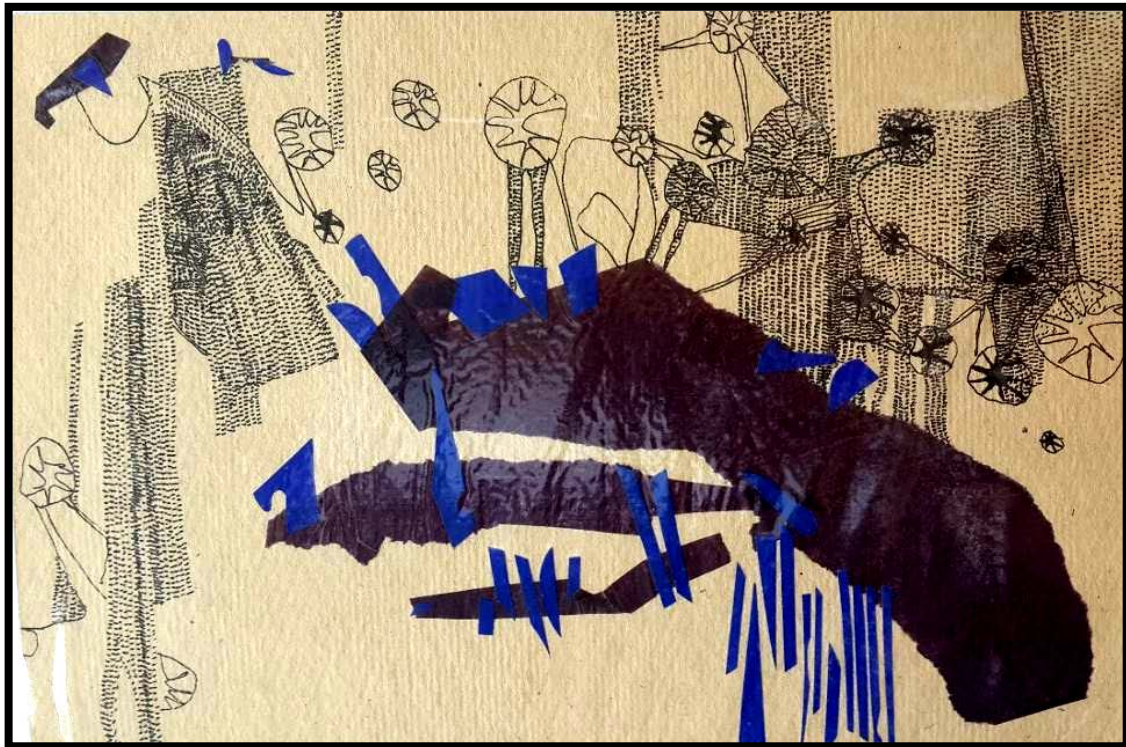

Fig. A1.41

Fig. A1.44 Hayter S.-William – Dansul soarelui

Fig. A1.43 Sandor Gergely, *World's Tragedy* , ca. 1920, xilogravură color

Fig. A1.44 John Constable, *Furtună pe mare*, 1824–1828

Fig. A1.45 Joseph William Turner, Furtună de zăpadă, 1812

Fig. A1.46 Zhang Daqian

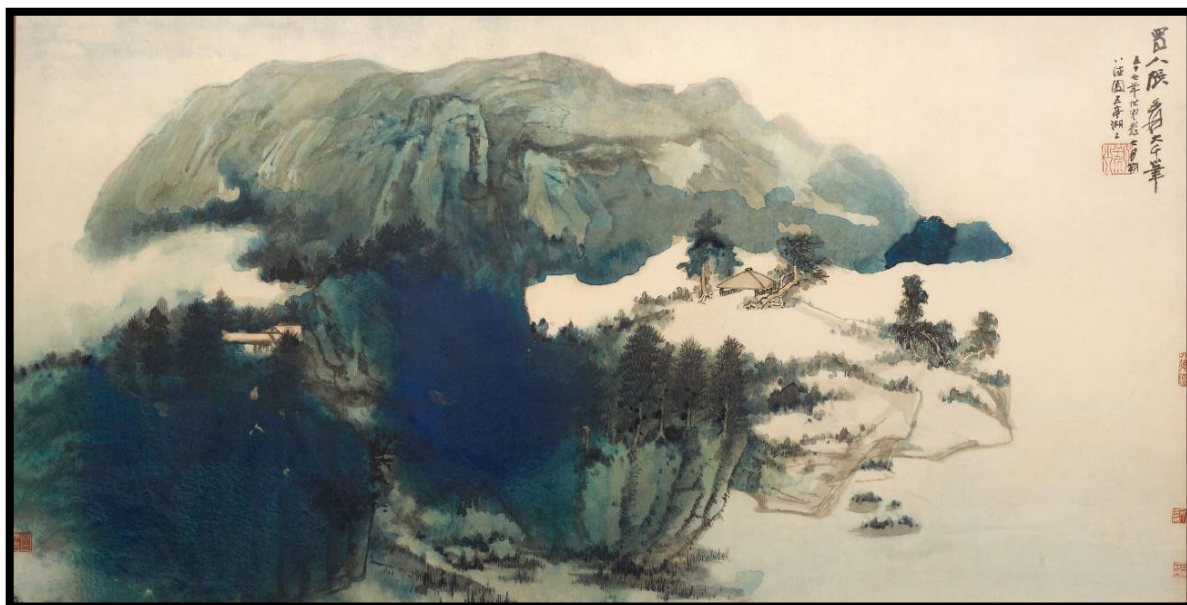

Fig. A1.47 Zhang Daqian, *Grădina celor 8 virtuți*, 1968

Fig. A1.48 Emil Nolde

Fig. A1.49 Emil Nolde

Fig. A1.50 Karl Schmidt-Rottluff

Fig. A1.51 Karl Schmidt-Rottluff , Cap de femeie

Fig. A1.52 Félix Vallotton

Fig. A1.53

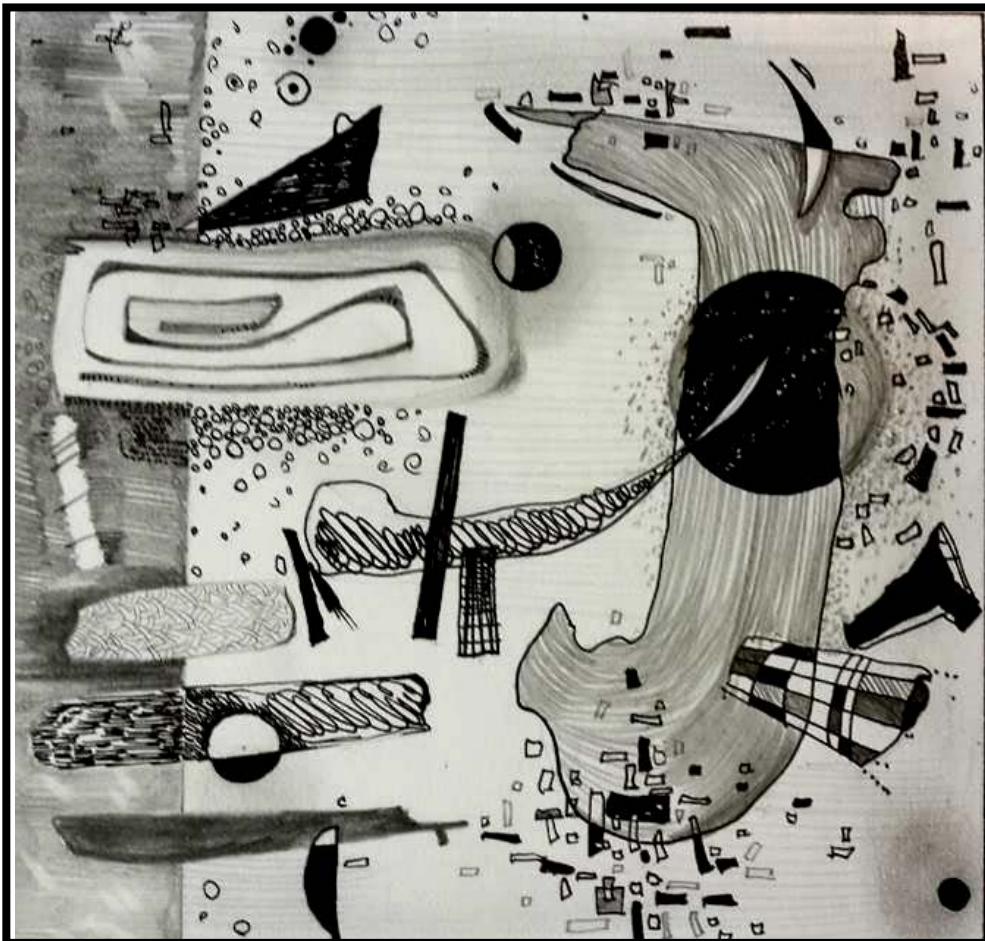

Fig. A1.54

Fig. A1.55

Fig. A1.56

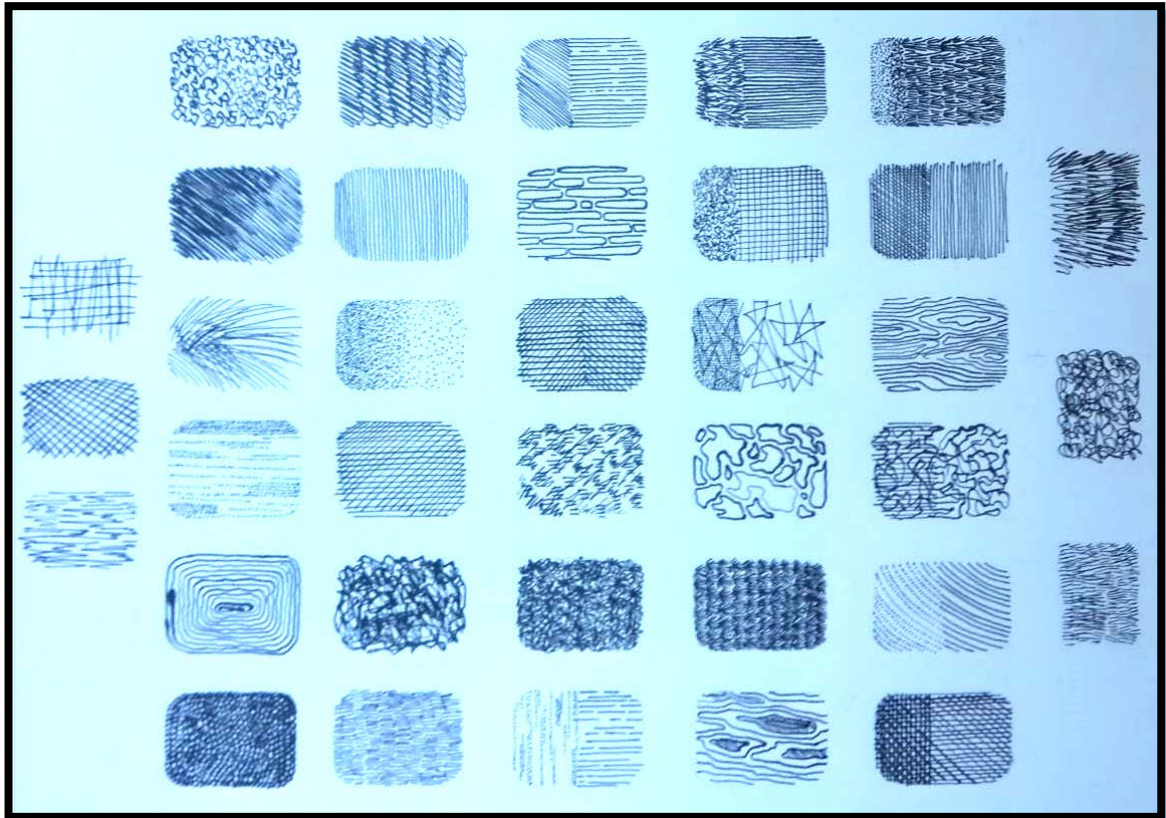

Fig. A1.57

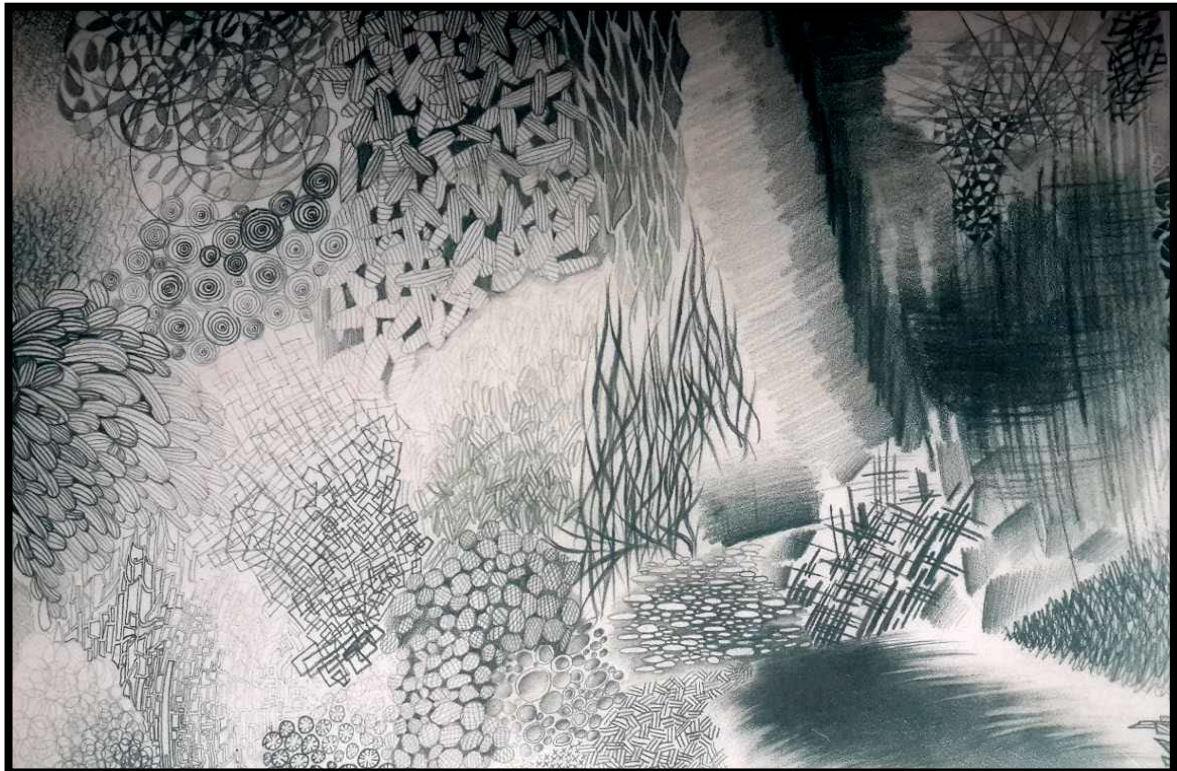

Fig. A1.58

Fig. A1.59

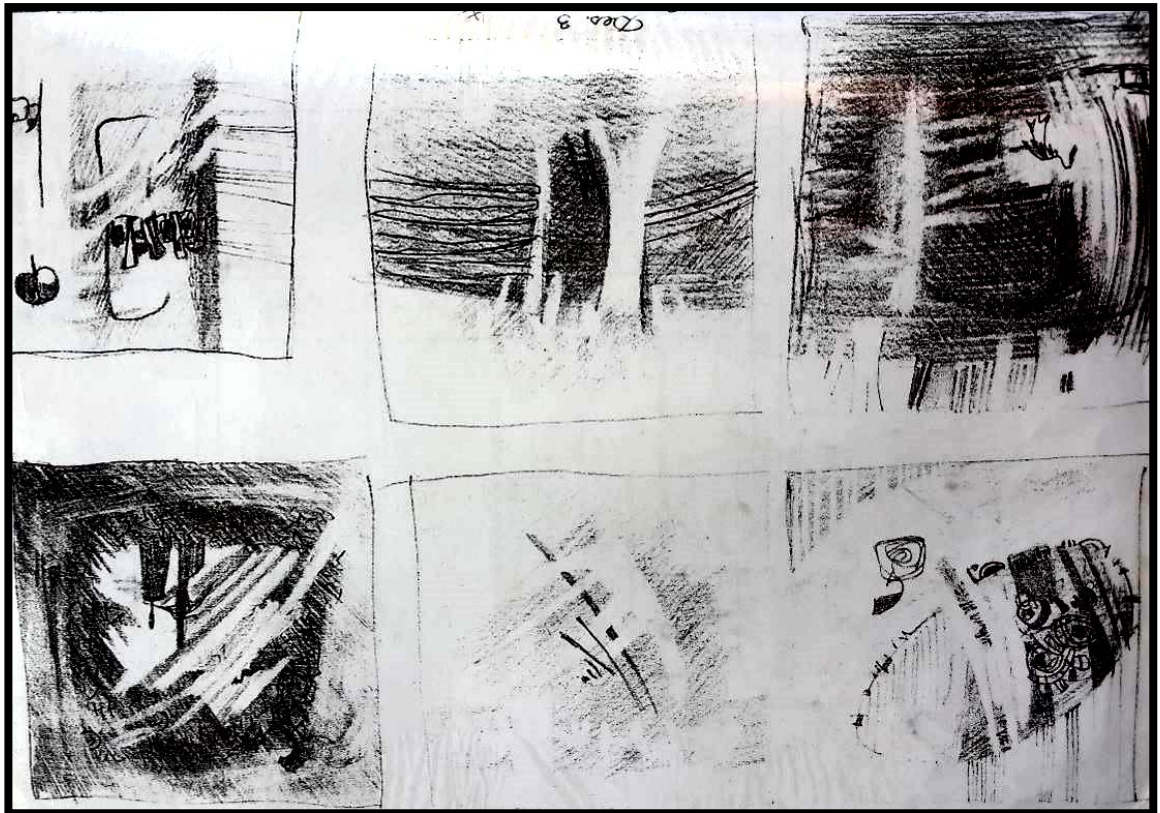

Fig. A1.60

Fig. A1.61 Aubrey Beardsley, *Maiou de păun*

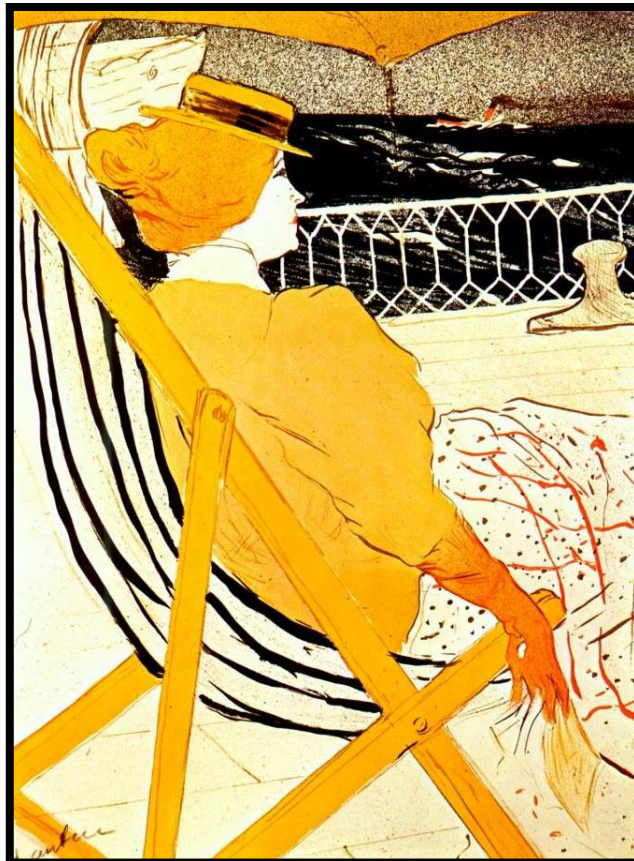

Fig. A1.62 Henri Toulouse-Lautrec, *Pasagerul din cabina 54.*

Fig. A1.63 Egon Schiele, Cumnata în rochie în dungă

Fig. A1.64 Francisco Goya, Dezastrul războiului.

Fig. A1.65 Vasili Kandinski, Lumi mici

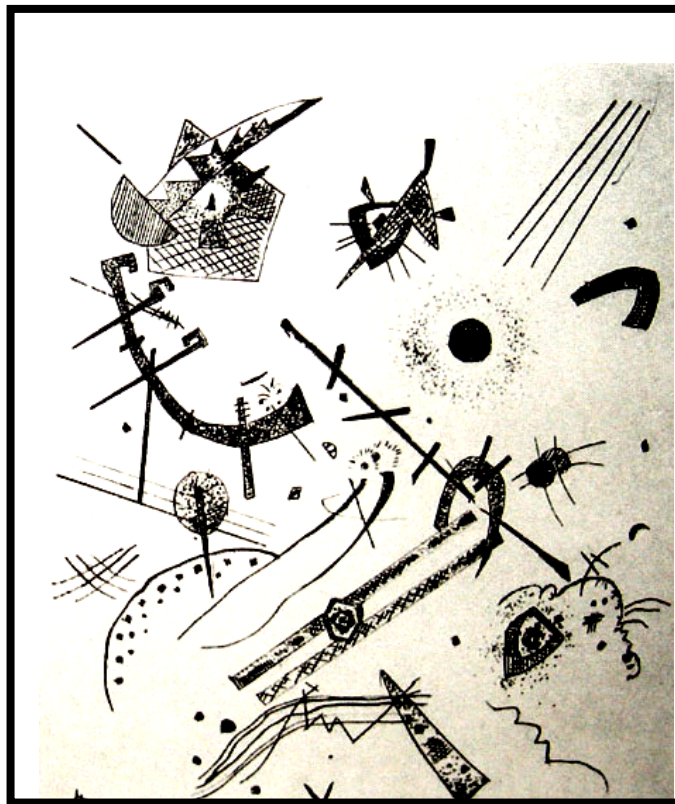

Fig. A1.66 Vasili Kandinski, Lumi mici.

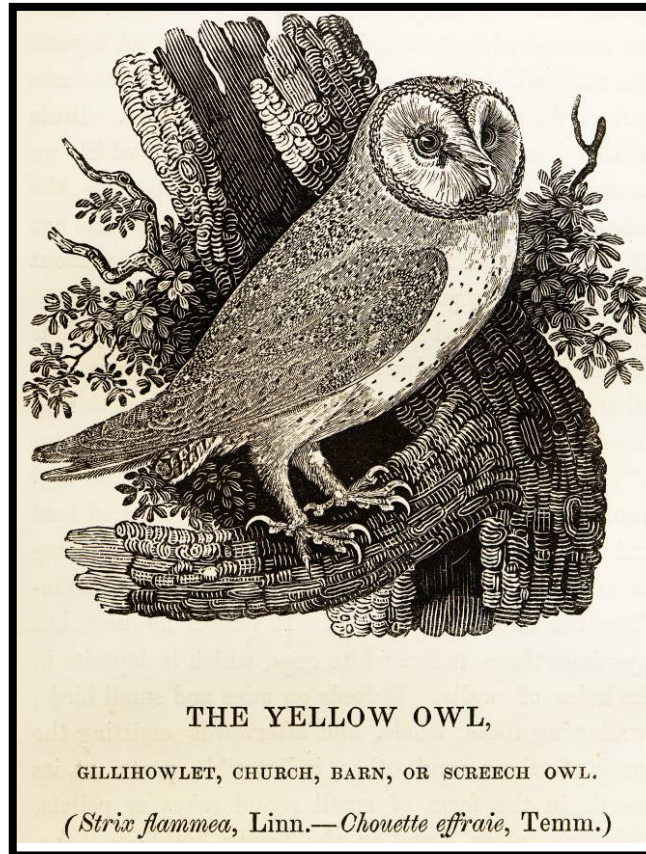

Fig. A1.67 Thomas Bewick, Bufnița galbenă, Istoria păsărilor din Britania

Fig. A1.68 Rockwell Kent